Бухы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНУУДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабрийн 21-һээ гарана | № 179 (16702) | 1984 оной августын 4, суббото | Сэн 3 мүнгэн.

ЭХЭ ОРОНОЙ ҮНДЭР ШАГНАЛ

Буряад ороной ниислэл хотодо Ажалай Улаан Тугай орден барюулгада зорюулагдаһан баярай заседани

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Орден барюулгын үе.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

Үсэгэлдэр Улаан-Үдэдэ Ленинэй орденто оперо болон баледэй академическэ театрай ордон соо Улаан-Үдэ городто Эхэ ороной үндэр шагнал барюулгада зорюулагдаһан партийна, совет, ниитын организацинуудай, ажалша коллективүүдэй болон сэрэгэй гарнизоной түлөөлэгшэдэй хабаадалгатай КПСС-эй Улаан-Үдын горкомой ба арадай депутадуудай городской Соведэй баярай заседани болобо.

КПСС-эй обкомой гэшүүд болон гэшүүндэ кандидадууд, партиин горкомой гэшүүд болон гэшүүндэ кандидадууд, СССР-эй, РСФСР-эй, Буряадай АССР-эй Верховно Соведүүдэй, арадай депутадуудай городской Соведэй депутадууд, Советскэ Союзай Геройнууд, Социалис Ажалай Геройнууд, үйлэдбэриин түрүүшүүл, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнда хабаадагшад, эрдэм наука болон соёлой ажал ябуулагшад, ленинскэ партиин ветеранууд, ниитын эмхинүүдэй түлөөлэгшэд зал соо сугларба.

Баярай энэ заседанида хабаадалсахаяа Эрхүү ба Шэтэ городуудай делегацинууд ерэһэн байна.

Городто Ажалай Улаан Тугай орден барюулгатай дашарамдуулан, Улаан-Үдэ ерэһэн КПСС-эй ЦК-гай секретарь Николай Иванович Рыжковые зал соо һуугшад халуун альга ташалгаар угтаба.

КПСС-эй ЦК-гай секретарь Н. И. Рыжков, КПСС-эй обкомой нэгэдэхи секретарь А. М. Беляков, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй түрүүлэгшэ В. Б. Саганов, партиин обкомой хоёрдохи секретарь К. А. Албашеев, партиин обкомой секретарьнар, А. А. Бадиев, В. Ф. Лысов, Л. В. Потапов, КПСС-эй Улаан-Үдын горкомой нэгэдэхи секретарь В. С. Тимашов, КПСС-эй обкомой бюрогой гэшүүд ба гэшүүндэ кандидадууд, городой суута хүнүүд, үйлэдбэриин түрүүшүүл, ажалша коллективүүдэй болон сэрэгэй гарнизоной түлөөлэгшэд, эрдэм наука болон соёлой ажал ябуулагшад заседаниин президиумдэ һууба.

Баярай заседаниие КПСС-эй Улаан-Үдын горкомой нэгэдэхи секретарь **В. С. Тимашов** нээгээ. Заседанида хабаадагшадай, городой бүхы ажалшадай үмэнэһөө Н. И. Рыжковые, энэ баяр ёһололдо хабаадалсахаяа ерэһэн айлшадые тэрэ хани халуунаар амаршалһан байна.

Советскэ Союзай Гүрэнэй гимн сууряатан зэдэлнэ.

Коммунис партиин гайхамшаг ажал ябуулагша КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Константин Устинович Черненко түрүүтэй КПСС-эй Ленинскэ Центральна Комитедэй Политбюро баярай заседаниин Хүндэтэ президиумээр ехэ үндэр дэбжэлтын оршон байдалда һунгагдаба.

КПСС-эй ЦК-гай секретарь нүхэр Рыжков Николай Ивановичта үгэ үгтэбэ.

КПСС-эй ЦК-гай секретарь **Н. И. Рыжков** дэлгэрэнгы үгэ хэлээд, Улаан-Үдэ городые Ажалай Улаан Тугай орденоор шагнаха тухай СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ соносхобо.

КПСС-эй горкомой нэгэдэхи секретарь В. С. Тимашов, горгүйсэдкомой түрүүлэгшэ В. К. Агалов, «Теплоприбор» заводой директор В. Б. Нимаев, Ленинэй орденто ЛВРЗ-гэй фрезеровщик, КПСС-эй горкомой бюрогой гэшүүн Д. Г. Степанов, нарин сэмбын комбинадай директор, Социалис Ажалай Герой К. П. Альцман, оперо болон баледэй академическэ театрай балерина, СССР-эй арадай артистка Л. П. Сахьянова, Зүүн Сибириин технологическа институдай ректор, профессор Д. Ш. Фролов, авиационно заводой токарь В. В. Анпилогов, «Жилгражданстрой» трестын 162-дохи ПМК-гай штукатур-шэрдэгшэ, Буряадай комсомолой лауреат Б. С. Молокшонова, ВЛКСМ-эй горкомой нэгэдэхи секретарь Б. В. Конечных, Ленинэй орденто мяха-консервын комбинадай хүдэлмэришэн С. Г. Архипов городой тугые сценэ дээрэ гаргаба.

Удаан үргэлжэлһэн альга ташалган доро Н. И. Рыжков Эхэ ороной үндэр шагнал Ажалай Улаан Тугай орден городой тугта зүүлгэбэ. Энэ шагнал хүлеэн абаһан республикын болон городой хүтэлбэрилэгшэдые, ажалшадай түлөөлэгшэдые үнэн зүрхэнһөө халуунаар амаршалба.

Удаань КПСС-эй Улаан-Үдын горкомой нэгэдэхи секретарь В. С. Тимашов ендэр дээрэ гараба.

Үндэр шагналай түлөө КПСС-эй Центральна Комитедтэ, Совет правительствада коммунистнуудай, бүхы улаан-үдынхидэй зүгһөө тэрэ үнэн зүрхэнэй баяр баясхалан хүргэһэн, улаан-үдынхидэй ажал хэрэгүүд тухай хөөрэһэн, үйлэдбэриин түрүүшүүлэй нэрэ обогые, хотын нэрэтэй солотой, алдартай хүнүүдые нэрлэһэн байна. Юуб гэхэдэ, эгээл эдэнэрэй эршэтэ ажалаар, зохёохы ажал ябуулгаар Эхэ ороной шагнал барюулагдаба бшуу.

Ленинэй орденто ЛВРЗ-гэй комплексно бригадые хүтэлбэрилэгшэ Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй депутат **В. А. Поповто** үгэ үгтэбэ.

Заседанида хабаадагшадые, бүхы хотынхидые Буряадай ниислэлэй хүдэлмэришэн ангиин зүгһөө тэрэ үнэн зүрхэнһөө шагналаар амаршалһан, манай агуухэ Эхэ ороной аша туһада ажалай шэнэ амжалтануудые туйлахыень хүсэһэн, улаан-үдынхидэй ажалда ба зохёохы хүдэлмэридэ үндэр сэгнэлтын түлөө, Буряадай республикын, тэрэнэй ниислэл— Улаан-Үдэ хотын хүгжэлтэ ба ургалта тухай саг үргэлжын анхарал оролдолгын түлөө КПСС-эй Центральна Комитедтэ, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумдэ, Министрнүүдэй Соведтэ зүрхэ сэдьхэлэй баяр хүргэһэн байна.

Эдэ үдэрнүүдтэ байгуулагдаһаар 50 жэлэйнгээ —алтан ойе тэмдэглэжэ байһан Ленинэй орденто локомотив-вагон заһабарилгын манай заводой жэшээ дээрэ Совет засагай жэлнүүдтэ Буряад орондо болоһон социально-экономическа гайхамшагта хубилалтанууд эли тодоор харагдана гэжэ тэрэ хэлэбэ.

Заводто үйлэдбэриин хэмжээн, техническэ зэбсэгжэлгэ сагүргэлжэ ургана. Электронно хүтэлбэрилгэтэй БЛ-80 гэһэн шэнэ электровозуудай, хүсэтэ тепловозуудай ба шэнэ бусад продукциин заһабари заводто бэелүүлэгдэдэг болонхой. Предприяти хүгжэнэ, һэльбэн шэнэлэлгын хүдэлмэри үргэлжэлүүлэгдэнэ, шэнэ цехүүд, тэрэ тоодо 2 мянга гаран хүдэлмэришэдэй ажаллаха электромашинна комбинат баригдана.

(Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта).

КПСС-эй ЦК-гай ПОЛИТБЮРОДО

...хирнуудые хангаха талаар транспортын хүдэл... саашаданһ һайжаруулха тухай асуудал КПСС-... Политбюро ээлжээтэ заседани дээрээ зүбшэн...

...э табан жэлэй үнгэрһэн жэлнүүдтэ бүхы союз... ликануудта, хизаарнууд болон областьнуудта ...ранспорт саашадаа хүгжөөгдөө гээд заседани ...тэглэгдэбэ. Түмэр замай шэнэ лининүүд, мет...үүд, городой ба хүдөөгэй маршрудууд ашаг...оруулагдаа. Шэнэ вокзалнууд, депо ба автоб...нууд баригдаа. Мүнөөнэй поезднууд, автобу...ллейбусууд, трамвайнууд транспортна паркда ...

...й хамта транспортын туһаламжаар хүн зо...э хэрэглэмжэнүүд мүнөө дээрээ хүсэд бэшээр... Транспортын ябаха графигуудай эбдэгдэхэ ...үзэгдэдэг, справочно-мэдээсэлэй болон хинал...рско албануудай хүдэлмэри һулаар табигдан...нуудта ба вокзалнууд дээрэ пассажирнуудые ... городой транспортын хүдэлмэридэ болон хү...үүдтэ хүн зониие зөөлгэдэ нилээд дутуу дун...и. Транспортна болон зарим бусад министер... хүтэлбэрилэгшэдэй, нютагай партийна ба со...удай пассажирнуудые зөөлгэдэ анхаралаа һу...ай, тэрэнэй социальна удхые гүйсэд сэгнэдэг...гай, пассажирска транспортын хүдэлмэриие ...мхидхэхэ, тэрэнэй үйлэдбэриин-техническэ баа...эхэ, пассажирнуудые хангалгые һайжаруулха ...той анхарал оролдолго гаргадаггүй байһанайнь ... дутуу дунданууд үзэгдэнэ.

...рнуудые зөөлгые эмхидхэлгэдэ гурим, журам ...ха талаар шууд хэмжээнүүдые абахые зохихо ...твэнүүд болон албан зургаануудай хүтэлбэри... нютагай партийна ба совет органуудые Полит...алба. Бүхы түхэлэй транспортын жэгдэ һайн ... хангаха, транспортын эмхинүүдэй үйлэдбэ...ческэ үндэһэ һуурине бэхижүүлхэ, транспортын ...алан хүтэлхэ ба биледүүдые худалдаха авто...рэлгэнүүдые нэбтэрүүлгые хурдадхаха талаар ...д хараалагдаба. Транспорт дээрэ кадрнуудые ...эдэ, тогтоон һууринжуулгада жолоошодой, үдэ... диспетчернүүдэй болон ажалшадые хангал...боотой бусад хүдэлмэрилэгшэдэй ажалай эрхэ ...һуудал байдалые һайжаруулгада онсо анхарал ...даба.

...ирска транспортын хүдэлмэриие шанга хинал...абаха, хүн зониие һайнаар ба таһалгаряагүй...хын түлөө эрилтэ шангадхаха, социалис мүры...өөлгэдэ, кадрнуудай суртал бодолой-полити...үүжүүлгые нарижуулан һайжаруулгада, даал...эрэгэй түлөө тэдэнэй харюусалгые дээшэлүүл...лортна предприятинуудай партийна, профсою... комсомолой организацинуудай хүсэлэл орол...ые элсүүлхэ гэһэн зорилго партийна комите...нэ табигдаба.

... зохёодог автомат системэнүүдые байгуулан, ...жахыда хэрэглэхэ талаар СССР-эй Министр...оведэй бэлдэһэн хэмжээ ябуулгануудые КПСС-... Политбюро һайшааба. Заагдаһан хэмжээ ябуул...бэелүүлхэдэ, проектнэ болон проектно-конст... бүтээлнүүдые зохёохо болзорые хороохо, ...анарые ба техническэ хэмжээе дээшэлүүлхэ, ...шэлэн энээнэй тулада хэрэглэгдэдэг материаль...хүсэнэй болон ажалай нөөсэнүүдые хараа байса ...хангаха арга олгохо юм.

...иин областьдо Ямбургска газоконденсатна ...ашаглалгада оруулгые хангаха талаар хэм...тухай тогтоол КПСС-эй ЦК-гай ба СССР-эй ...үүдэй Совет баталан абаба. Эрдэм, техникын ...туйлалтануудые, бүтээсэ ехэтэй түхеэрэлгэнүү...лэн, мүн тэрэшэлэн үйлэдбэриин хүдэлмэриие ...р хангалгые, оньһожоруулгые үргэнөөр нэбтэ...оршон тойронхи дайдые аршалан хамгаалха ...мжээ ябуулгануудые бэелүүлжэ, тус уурхайе ...ргэн ашаглажа эхилхэ гэжэ хараалагдана. Газ ...арые болон газ үргэлжэдэнь бэлдэхэ түхеэ...ые, түмэр замуудые ба автомобилиин харгы...эр байра болон социально-соёлой ба ажаһууда...лэмжын объектнүүдые барилгые хангаха гэжэ ...министерствэнүүд болон албан зургаануудта даал...

...ниин Коммунис партиин Түрүүлэгшэ Г. Мис... М. С. Горбачевой ба Б. Н. Пономаревой уул...үнгүүдые КПСС-эй ЦК-гай Политбюро һайшаа...ц хүдэлмэришэдэй хүдэлөөнэй эрхим һайн ёһо ...удые үргэлжэлүүлдэг Германиин Компартитай ...мунистнууд нэгэн һаналтай юм гэжэ онсолон ..., монополинуудта, дай жүрөөдэлгын ба реван...хүсэнүүдтэ эсэргүүсэн, ажалшадай аша туһын ...энэй ябуулдаг нэтэрүү шанга тэмсэлэй шухала ...нь тэмдэглэгдэһэн байна.

...ентын түрүүлэгшэ Н. Алеврас түрүүтэй Гре...публикын парламентска делегацитай хэһэн хөө...уд тухай нүхэд Н. А. Тихоновэй болон В. В. ...ой мэдээсэл хаража үзэгдэбэ. Совет-грек хани ...аншалта харилсаанай улам гүнзэгырүүлэгдэжэ ... сэдьхэлээ ханажа байһанаа Политбюро элир... Манай арадуудай, эб найрамдалай хэрэгэй ба ...ондын аюулгүй байдалай аша туһада Советскэ ...Грецитэй политическэ, экономическа ба соёлой ... холбоо саашадаашье бэелүүлхэ хүсэлтэй бай...дхаба.

...-эй ЦК-гай Политбюрогой заседани дээрэ за...д асуудалнууд хаража үзэгдэһэн, шиидхэбэри...аһан байна.

КПСС-эй Центральна Комитедтэ, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумдэ, СССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ, КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, ...Р-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ нүхэр Константин Устинович ЧЕРНЕНКЭДЭ

...р, Ажалай Улаан Тугай орден барюулгада зорюулһан пар...аан-Үдын городской комитет ба депутадуудай городской Сове...ай суглаанда хабаадагшад, ком...удай, совет Буряад ороной ...й бүхы ажалшадай үмэнэһөө ... Союзай Коммунис партиин Ле... Центральна Комитедтэ, СССР-эй ... Соведэй Президиумдэ, Мини...й Соведтэ, КПСС-эй ЦК-гай ...на секретарь, СССР-эй Верхов...дэй Президиумэй Түрүүлэгшэ ... У. Черненкэдэ хани халуун маршалга хүргэнэбди.

...-Үдые засаг түрын үндэр шаг...шагнаһан ушар ажалшадай по...э болон ажалай эдэбхиие улам ...өөр бадаргаба. Революциин хү...э, фашизмые һүнөөһэн агуухэ ..., ажахын болон соёлой байгуу... городой хэдэн олон үеын ажал...аруулһан аша габьяае үндэрөөр ...эй түлөө улаан-үдынхид түрэл ..., правительстводаа гүнзэгы ба... хүргэнэ, гүн сэдьхэлэй омогор...лирхэйлнэ.

...ороной үндэр шагнал хадаа би...ажалай шэнэ амжалтада зориг... Городской партийна организа...үтэлбэри доро партийна, совет, ...эзай, комсомолой болон ажахын ...д 1984 оной, мүн табан жэлэй ... бүхы дээрэнь заатагүй дүүргэ...лай бүтээсые түсэбһөө үлүүлэн ...роцентээр дээшэлүүлхэ, продук...орынь үнэ сэнгые ха ад процен...мэжэ хямдаруулха гэһэн пар...аабариие бэелүүлхэ, капитальна ...ын объектнүүдые ашаглалгада ...ые хурдадхаха хэрэгтэ ажалша...сүүлхэ талаар хэмжээнүүдые аба...на.

Промышленна продукци худалдаха энэ жэлэй долоо һарын түсэб 100,9 процент дүүргэгдөө. Түсэбһөө гадуур 6 миллион түхэригэй продукци худалдагдаба.

Предприятинуудай, эмхи зургаануудай, һуралсалай газарнуудай коллективүүдтэ эмхидхэл болон журам дээшэлнэ. Хэды ехэ амжалта туйлаашье һаа, бидэ городой социально-экономическа хүгжэлтые саашадань үргэдхэхэ, манай социалис Эхэ ороной хүсые улам бэхижүүлхэ хэрэгтэ оруулха хубитаяа арьбадхаха харюусалгатай зорилгонуудые дүүргэхэ ехэшье, хүшэршье хүдэлмэриин эхин дээрэ байһанаа ойлгонобди.

Коммунис партияа нягта жагсаалтайгаар хүреэлэлсэһэн Улаан-Үдын ажалшад Коммунис партиин ба совет правительствын бүхы дэлхэйн дээрэ эб найрамдал бэхижүүлхэ, совет хүнүүдэй һуудал байдал һайжаруулха хэрэгтэ зорюулһан дотоодын болон гадаадын политикые нэгэн дуугаар һайшаана, гүйсэд дүүрэн дэмжэнэ.

Партиин XXVI съездын, КПСС-эй ЦК-гай удаадахи Пленумүүдэй түүхэтэ шиидхэбэринүүдые амжалтатайгаар бэелүүлхын, арбан нэгэдэхи табан жэлэй түсэбүүдые гүйсэдөөр дүүргэхын, коммунис байгуулалтын асари ехэ зорилгонуудые зориггойгоор шиидхэхын тула коммунистнууд, Улаан-Үдэ городой бүхы ажалшад хүсэ шадалаа гамнахагүй байха гэжэ бидэ КПСС-эй Центральна Комитедые, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумые, Министрнүүдэй Соведые найдуулнабди.

Манай агуухэ Эхэ орон — Совет Социалис Республикануудай Союз мандаха болтогой!

Манай бүхы илалтануудые толгойлогшо, эмхидхэгшэ Советскэ Союзай Коммунис партида алдар соло!

Нүхэр Н. И. РЫЖКОВОЙ хэлэһэн үгэ

Хүндэтэ нүхэд!

Улаан-Үдын, бүхы Буряадай ажалшадай ажабайдалда мүнөөдэр баяр баясхалангаар дүүрэһэн үйлэ хэрэг боложо байна. Буряадай Автономито Совет Социалис Республикын ниислэл хотодо Эхэ ороной үндэр шагнал барюулагдана.

Энэ үдэрһөө Улаан-Үдын тугта Ажалай Улаан Тугай орден ялархань гээшэ. Энэ хадаа революционно хүдэлөөндэ улаан-үдынхидэй аха үетэнэй габьятай байһые, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда немецко-фашис булимтарагшадтай тэмсэлдэ хотын ажалшадай хубитаяа оруулһые ба ажахын, соёлой байгуулалтада тэдэнэй туйлалтануудые гэршэлһэн Коммунис партиин ба Совет правительствын үндэр сэгнэлтэ мүн.

Советскэ Союзай Коммунис партиин Центральна Комитедэй, тэрэнэй Политбюрогой, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй ба Министрнүүдэй Соведэй зүгһөө, хүндэтэ нүхэд, таанадые, дайнай болон ажалай ветерануудые, хүдэлмэришэдые, алба хаагшадые, ажалша интеллигенциин түлөөлэгшэдые, бүхы улаан-үдынхидые габьяата энэ шагналаарнь амаршалхыемни, манай хүндэтэ Эхэ ороной алдар солодо, тэрэнэй экономикын ба соёл культурын хүгжэлтэдэ, бэеэ хамгаалха хүсэ шадалаа бэхижүүлгэдэ зорюулагдаһан ажалай шэнэ амжалтануудые хүсэхыемни зүбшөөгыт.

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ нүхэр Константин Устинович Черненко һайн һайхан амаршалгануудые, һайн һайхан үгэнүүдые таанадта дамжуулхыемни гуйгаа һэн. Хотын ажалшад саашадаашье манай общественные байгуулагшадай түрүүшын зэргэдэ жагсан ябажа байха гэһэн бата этигэл найдабарияа гэршэлбэ.

Улаан-Үдэ хотодо Ажалай Улван Тугай орденийе барюулһан үйлэ хэрэг удха түгэлдэр сагта үнгэрнэ. КПСС-эй ЦК-гай февралиин ба апрелиин Пленумүүдэй шиидхэбэринүүд, КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь нүхэр К. У. Черненкын хэлэһэн үгэнүүд партиин политическэ хараа шугамай залан үргэлжэлүүлэгдэдэг байһые баталан, социалис общественные нарижуулан һайжаруулгын ээлжээтэ ба удаанай болзорой зорилгонуудые тодо һонороор бэелүүлгын программа болоо.

Совет арад партиин дотоодын болон гадаадын ленинскэ политикые нэгэн һаналтайгаар, халуунаар дэмжэнэ. Энэ хадаа ажалша олониитын габшагай ажалаар, зохёохы эдэбхеэр үдэр бүхэндэ баталагдана. партиин XXVI съездын, КПСС-эй ЦК-гай удаадахи Пленумүүдэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын түлөө тэдэнэй эрмэлзэл зоригоор элирхэйлэгдэнэ. Ажалай туйлагдаһан эршэдэ, бодото хэрэгүүдэй түлөө бүгэдэнэй хүсэл бодолдо түшэглэн хүдэлхэ, 1984 оной, бүхыдэнь табан жэлэй түсэбүүдые амжалтатайгаар дүүргэхэ ба үлүүлэн дүүргэхэ гэһэн партиин табиһан зорилгые буримүһэн ажалшадай бэелүүлжэ байһые экономическа хүгжэлтын эршэ, арадай ажабайдалай улам баян дэлгэр боложо байһан ушар гэршэлэн харуулна.

Политическэ ба ажалай дэбжэлтын оршон байдалда манай парти, оромнай КПСС-эй XXVII, ээлжээтэ съездэдэ бэлэдхэлэй үедэ оробо. Парти КПСС-эй Программын шэнэ редакци, ороной саашанхи экономическа ба социальна хүгжэлтын гол шэглэлнүүдые зохёохо хүдэлмэрээ ябуулна.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнда совет арадай илаһаар 40 жэлэй ойн баяр— гайхамшагта үйлэ хэрэг дүтэлөө. Илалтын 40 жэлэй ой тухай КПСС-эй ЦК-гай тогтоол манай орон дотор һайшаагдан угтагдаа. Совет арад алдарта ойе улам бүри нягтаар КПСС-ые тойрон жагсажа, ажахын ба соёлой байгуулалтануудай бүхы участогуудта шэнэ туйлалтануудаар агуухэ Илалтын 40 жэлые угтаха гэһэн этигэл найдалаа манай партиин Центральна Комитет элирхэйлбэ.

Бүгэдэ арадай байгуулалтын хэмжээн ехэ, манай общественын экономическа хүсэ шадал ба оюун ухаан бодолой арга боломжо горитой. Гэбэшье мүнөөдэрэйнгөө байдалаар омогорхохо ёһоороол омогорхоод, урда тээхи үетэнэй талаан бэлигээр, ажалаар, эрэлхэг зоригоор Эсэгэ ороной манай амжалтанууд, алдар соло хүсэ шадал туйлагдаа, манай эсэгэнэрэй ба үбгэ эсэгэнэрэй революционно, дайшалхы ба ажалай ёһо заншалнуудые халан абагшадбди гэжэ жаахашье мартаха ёһогүйбди. Совет Буряадай алдарта түүхэ энээн тухай гэршэлнэ.

Ородой гүрэнэй бүридэлдэ Буряадай һайн дураараа орооһоор 325 жэлэй ойн баяр— алдарта һайндэр танай республика һаяшаг тэмдэглээ. Буряадууд ород аха нүхэдтэеэ хамта ямаршье эрхэгүй мунхаг, мүлжэгдэжэ, дарлагдажа байһан үе сагһаа мултарха, эрхэ сүлөөгэй түүхэтэ орёо зам гаталан гараа.

Байгал шадар, иишэ сүлэгдэһэн декабристнууд Александр Муравьев, Николай ба Михаил Бестужевуудай ерэхэтэй хамта бадарһан гэгээрэлэй ба эрхэ сүлөөгэй ошон манай зуун жэлэй эхиндэ марксизм-ленинизмын илагдашагүй дүлөөр соробхилһон, революционно хүсэл бодолой түргэн хүгжэлтөөр тодорһон байна.

«Хүдэлмэришэнэй хүдэлөөнэй долгин түмэр харгытай хамта Ураалые дабажа, хизааргүй Сибиреэр дэлгэрэн тараа, — гэжэ 1902 оной май һарада ленинскэ «Искра» бэшээ һэн. — Энэ долгиной түрүүшын эбхэрэл... манай засаг баригшадые һүрдөөжэ эхилээ. Энэ хадаа угаашье юрэ буса хэрэг гээшэ: соёл культурын түбһөө холо, Сибириин углуу тохойдо, Забайкалиин тала дайдада революционно дуун соностобо, прокламацинууд толилогдобо, тараагдаба, хүдэлмэришэн һэргэн бодобо»

Энэл жэлдэ гайхамшаг большевик Емельян Ярославскиин байгуулһан социал-демократическа кружогуудай үндэһэ һуури дээрэ РСДРП-гэй Шэтын комитет байгуулагдаа. Большевигууд А. А. Гордеев, И. Г. Шульц, М. П. Ковригин гэгшэдэй хүтэлбэрилһэн социал-демократическа Верхнеудинскын бүлэг тэрэнэй бүридэлдэ ородог эгээн олон гэшүүдтэй ба хүсэтэй парторганизацинуудай нэгэн һэн.

Буряадай түрүүшын революционернууд Ц. Ранжуров, Н. Данчинов, М. Апрелков болон бусад большевик-ленинецүүдэй найдамтай соратнигууд байһан юм. Забайкалида революционно хүдэлөөе дэлгэрүүлхэ хэрэгтэ большевик партиин гайхамшаг ажал ябуулагша Михаил Васильевич Фрунзе ехэ үүргэ дүүргээ һэн. Ангиин тэмсэлэй үедэ арадай хэрэгэй түлөө үнэн сэхээр тэмсэгшэд улам хатуужаа.

Граждан дайнай дүүрэһэнэй, сагаан бандидуудые усадхаһанай болон япон болон американ булимтарагшадые намнан гаргаһанай һүүлээр энэ эртэ урдын хизаарай түүхэ жаргалтайгаар мандажа эхилээ бэлэй. Өөрын эрхэтэ гүрэн болгон республикые эмхидхэлгын эхиндэ агуухэ Ленинэй байһанай тула Буряад ороной ажалшад омогорхон баясадаг.

1920 оной октябриин 14-нэй үдэр ажалша буряад арадай оюун бодолһоо хэзээдэшье хахасахагүй. В. И. Ленинэй үүсхэлээр, тэрэнэй зохёоһон проектын ёһоор РКП (б)-гэй ЦК-гай Политбюро зүүн зүгэй үндэһэ яһатанда, тэрэ тоодо буряадуудта автономито ажабайдал байгуулха шухала байһые баримталһан тогтоол абаһан байна. Шэнэдхэн хубилгагдаһан Буряад орон социалис хубилалтын замаар урагшаа эршэмтэй дабшажа эхилээ.

Мүнөө энэ зал соо түрүүшын табан жэлнүүдэй туршада стахановска ажалай жэшээгээр республикын түрүүшын индустриие байгуулалсаһан хүнүүд һуужа байна. Тэдэ хэд бэ гэбэл, Социалис Ажалай Герой Б. З. Поздеев, ордентон Б. С. Батуев, Д. Г. Цыремпилова болон бусад болоно. Тэдэнэй олон жэлэй, эршэтэ ажалай түлөө үнэн сэдьхэлэй баясхалан хүргэе.

(Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта).

Нүхэр Н. И. РЫЖКОВОЙ хэлэһэн ҮГ

Германиин фашизмын үүдхэһэн дайн амгалан байдалай байгуулхы айхабтар ехэ түсэбые эбдэбэ. Энэ хадаа совет гүрэндэ ушарһан тон хүндэ шалгалта болоһон байна. Манай бүхы арад шэнги Буряад ороной ажалшад гайхамшаг патриотизм гаргажа, илалтада гүн сэдьхэлһээ этигэн, немец фашис булимтарагшадые усадхаха хэрэгтэ өөһэдынгөө хубитые оруулһан байна. Буряадай хүбүүд болон басагад Брест болон Москвае, Ленинград болон Сталинградые баатарлигаар хамгаалагшадай, Белорусси болон Украиные сүлөөлэлгэдэ хабаадагшадай зэргэдэ жагсаһан байна бшуу. Буряад ороной 40 шахуу мянган сэрэгшэд дайшалхы орден болон медальнуудаар шагнагдаһан, танай нютагай 35 хүбүүдтэ Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэ олгогдоо.

«Хамаг юумые фронтын түлөө, дайсаниие илан дараха хэрэгтэ зорюулха!» гэһэн уряа доро ара талын ажалшад ажаллажа байгаа. Буряад оронойхид дайлалдажа байгаа армида буу зэбсэг, һомо, дулаан хубсаһа, эдеэ хоолой зүйлнүүдые эльгээжэ байгаа, 83 мянга гаран хүн «1941—1945 онуудай Эсэгэ ороноо хамгаалгын агууехэ дайнай жэлнүүдтэ габьяата ажалай түлөө» медаляар шагнагдаа.

Һүүлэй табан жэлнүүдтэ республика үндэһөөрөө хубилаа. Промышленна томо гигантнуудай шэнэ корпуснууд баригдаһан, хүбшэ тайга руу асфальтаар хушагдаһан харгынууд баригдаһан, хада уулые, тала дайдые дабаһан электро-дамжуулгын лининүүд татагдаһан байна. Социалис ниитын байгуулалта, манай партиин сэсэн мэргэн национальна политика республикын али бүхы ажабайдалые хурданаар хүгжөөхэ, экономико болон соёлой бүхы һалбаринуудые түргэнөөр һалбаруулха, арадай һуудал байдалые эрид шууд һайжаруулха арга олгоо бшуу.

Эдэ тоонуудые хараад үзыт, нүхэд. Гансахан танай автономито республика бүхы хаанта Россиин 1913 ондо үйлэдбэрилһэнһөө 2-дахинһаа үлүү ехэ электрын элшэ хүсэ мүнөө гаргана. Тэрэ үедэ Росси хадаа промышленна үйлэдбэриин хэмжээгээр дэлхэй дээрэ табадахи һуури эзэлдэг байгаа. Республикын индустри ороной арадай ажахын нэгэдэмэл комплексын таһаршагүй, хүгжэлтэ түгэс хубинь болоһон байна бшуу.

СССР-эй Эдеэ хоолой программа шиидхэхэ хэрэгтэ Буряад орон ехэ хубитаяа оруулна. Хүдөө ажахын зарим зүйлэй продукцяар өөһэдынгөө хэрэглэмжые хангахаа гадна, ороной бусад районуудта эльгээжэ байдаг.

Транссибирскэ түмэр зам Буряадай экономикые хүгжөөлгэдэ ехэ туһа хүргэһэн байха. Байгал-Амарай түмэр замай барилгые дүүргэлгэ республикын болон бүхы Сибириин, Алас Дурнын байгаалиин баялигуудые саашадань ашаглаха хэрэгтэ аихабтар ехэ нүлөө үзүүлхэ байна. Днепрогэс, Магнитка, Уралмаш барилга, шэнэ газар элдүүрилгэ шэнги Байгал-Амарай түмэр замай барилга манай ороной коммунизм тээшэ дабшаха замда алдар солото түүхэ болохол.

Совет республика бүхэнэй экономическа түргэн ургалтые аха дүү хани харилсаан хангана. Энэ хадаа Советскэ Союзай арадуудай аха дүүгэй материальна үндэһэ һуури—арадай ажахын нэгэ жэгдэ комплексын аша үрэтэй хүгжэлтын гол шухала арга мүн. Буряад оньһон үгөөр хэлэдэгэй ёһоор, «Аха дүүгээр баямбди, харилсаагаараа хүсэтэйбди» гэһэндэл адли бшуу. Арадай дундаһаа гараһан энэ хурса үгыень мүнөө үеын социалис байгуулалтамнай дэлгэрэнгыгээр харуулна. Танай республикада 65 үндэһэ яһатанай түлөөлэгшэд эбтэй эетэйгээр хамта ажаллана ха юм.

Хэншье мэдэхээр, Буряадай үйлэдбэриин хүсэнэй хүгжэлтэ бүхы оронойхидол адли тэрэл үйлэдбэриингөө ургалтын түлөө бэелүүлэгдэнэ бэшэ. Манай партиин социально-экономическа хараа шугамай гол зорилго юуб гэбэл, арадай ажаһуудалай, соёлой хүгжэлтые дээшэлүүлгэ хангаха гэһэн зорилго байгаа, байнашье. Энээниие совет хүн бүхэн өөрынгөө дүй дүршэл дээрэһээ һайн мэдэнэ. Тобшолбол, танай республикын жэшээ дээрэһээ абая.

Нёдондо хүдэлмэришэдэй болон алба хаагшадай һарын дунда зэргын салин 206 түхэриг болоһон байба гэхэ гү, али 1965 онойхитой сасуулбал, хоёр дахинаар дээшэлһэн байна. Энэ хугасаа соо гүрэнэй болон кооперативна худалдаа наймаанай эд бараанай эрьесэ нилээд түргэнөөр дээшэлээ. Город болон хүдөө нютагуудта байра байдал эрид хубилаа. Арадай поэт Н. Дамдиновай тодо мэргэжэн хэлэһэнэй ёһоор, буряадай һэеы гэр бусалтагүйгөөр ошон ошоо.

Социализм соёлой хубисхал хэхэ арга Буряадай ажалшадта олгоһон байна. Мүнөө үедэ Улаан-Үдэдэ юрэнхы эрдэмэй, тусхай дунда мэргэжэлэй болон дээдэ хэдэн арбан һургуулинууд бии. Үнэн дээрээ арба мянган хүн тоогоор абахада, танай республика дээдэ һургуулинуудай студентнүүдэй тоогоор хүгжэлтэ ехэтэй капиталис оронууд болохо Англи, ФРГ, Итали, Япон гэхэ мэтэ гүрэнүүдые холо хойноо үлөөһэниинь һайшаалтай. Аха дүү ород арадай соёл культурын, Советскэ Союзай наци болон бусад үндэһэ яһатанай аха дүүгэй хани харилсаагаар Буряадай республикын ажалшадай оюун бодол бүри баян, бүри гоё һайхан болоо.

Урдандаа хэлэдэгэй ёһоор, «саарһан сараагүй, саһан дээрэ мүргүй» буряадууд түүхын энэ тон богонихон үе соо коммунис партиин хүтэлбэри доро, мүн аха дүү арадуудай дэмжэлгээр, нэн түрүүлэн ородуудай туһаламжаар зуун жэлээр хэмжээтэй замые гаталан дабаа.

Нүхэдүүд!

Түйлаһан амжалтануудтаа зүб сэгнэлтэ үгэхэ зуураа Владимир Ильич Ленинэй захяа заабаринуудые бэелүүлэн, коммунистнууд, совет хүнүүд урдань табигдаһан зорилго заабол бэелүүлхэ хэрэгтэ бүхы анхаралаа хандуулха гэжэ ходо тоолодог байгаа.

Мүнөө үедэ орон доторнай КПСС-эй ЦК-гай февралиин, апрелиин (1984 он) Пленумүүдэй шиидхэбэринүүдые бодото дээрэнь бэелүүлхын түлөө горитойхон ажал ябуулагдана. Байгша оной түсэб болон социалис уялгануудые дүүргэхэ, үлүүлэн бэелүүлхэ талаар ехэ хүдэлөөн эхилэнхэй. Эдэ бүгэдэ нилээд дүнгүүдые харуулна.

Орон доторнай түрүүшын хахад жэлдэ промышленна үйлэдбэриин ургалта түсэбэй ёһоор 3,8 процент байха һаа, 4,5 процентдэ хүргэгдөө. Ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ түсэб үлүүлэн дүүргэгдэһэн байна. Продукциин өөрынь үные түсэбһөө гадуур хямдаруулгаар түйлагдаһан арьбалалта хахад шахуу процентдэ хүрөө. Экономическа эдэ гол шухала дүнгүүд нёдондо жэлэй түйлалтануудые нилээд ахиһан байна. Гол шухалань юуб гэхэдэ, ажалшад ажалай бүтээсые түсэбһөө гадуур дээшэлүүлхэ, продукциин өөрынь үнэ сэнгые нэмэжэ хямдаруулха тухай КПСС-эй ЦК-гай декабриин (1983 он) Пленумэй уряае бодото дээрэнь бэелүүлгэдэ харюусалга ехэтэйгээр хандаһыень гэршэлэн харуулна.

Журам, эмхидхэл, хэрэг хэхээр бэеэ зэһэнги, мүн эдэбхи болон зохёохы бэлиг шадабари гээшэ бидэнэй түсэбүүдые урагшатайгаар бэелүүлхэ, үлүүлэн дүүргэхэ арга нүхэсэл мүн. Һүүлэй хоёр жэлэй дүнгүүд хадаа коммунистнуудай, бүхы ажалшадай хүсэ шадалые, бэлиг шадабариие элсүүлэн, тон богони болзор соо ямар амжалта түйлажа шадаха байһанай эли тодо жэшээ болоно.

Экономическа ургалтын ябаса түргэдхэгдөө, мүн үйлэдбэриин аша үрэ дээшэлээ, тэрэнь саашадаа бэхижүүлэгдэн хүгжөөгдэхэ, 1984 оной түсэбые амжалтатайгаар дүүргэлгэ, социалис уялгануудые бэелүүлгэ бодоно.

Тиигэжэ мүнөө ябажа байгаа табан жэлые амжалтатайгаар түгэсхэхэ найдамтай арга нүхэсэл ба арбан хоёрдохи табан жэлые һайнаар эхилхэ үндэһэ һуури бии болгогдохонь гээшэ.

Ерэхэ табан жэлэй, мүн 2000 он хүрэтэр үе соо ороной хүгжэлтын гол шэглэлнүүдые зохёон найруулга мүнөө түлэг дундаа хэгдэжэ байна. Политическэ ехэ уг удхатай энэ документ партиин XXVII съезд дээрэ харагдажа, шэнэ табан жэлэй түсэбые зохёон найруулгын үндэһэн боложо үгэхэ юм. Мүн партиин Программые шэнээр редакцилгын бэлэдхэл тэрээнтэй таһаршагүй холбоотой. Юуб гэхэдэ, түс программын олохон зүйлнүүд хадаа уридшалан түсэблэн тоололго дээрэ үндэһэлхэ юм.

Материальна ба оюун ухаанай улам бүри ургажа байһан эрилтэтэй хүн тушаа анхарал оролдолго хадаа экономическа болон социальна хүгжэлтын саг үргэлжыншье, удаан болзоройшье түсэбүүдые зохёолгын гол хараа шугам боложо үгэдэг. Арадай байдал һуудалай һайжаралгые шанарай шэнэ шатада гаргаха, совет хүнүүдэй ажабайдалай бүхы комплексые һайжаруулха хэрэгтэй болоно. Энээндэ юун ороноб гэхэдэ, эд бараагаар, байра байдалаар, пенсеэр хангалга, һуралсал, элүүрые хамгаалга, ажалайнь арга нүхэсэлые һайжаруулга, соёл болбосорол гэхэ мэтэ болоно.

Ниитын үйлэдбэриин аша үрые дээшэлүүлэн, эрдэм-техникын дэбжэлтые түргэдхэн, хүтэлбэриин гуримые, түсэблэлгые, ажалшадай материальна ба моральна урмашуулгые, партиин бүхы эмхидхэлэй ба политическэ ажал ябуулгые нарижуулан һайжаруулһанай ашаар энэ зорилго түйлагдаха зэргэтэй. Түс түстаа өөһэдынгөө үдэр бүриин үндэр бүтээлтэ ажалаар лэ бидэ коммунис байгуулгын, арад зоной ажаһуудалай саашанхи ургалтын асари ехэ зорилгонуудые шиидхэжэ шадахабди гэжэ ажалша хүн бүхэндэ ойлгуулха гээшэ бидэнэй ниитэ зорилго болоно.

Арбан хоёрдохи табан жэл хадаа арадай ажахын бүхы һалбариие эршэдхэхэ хэрэгтэ асари ехэ хубилалта оруулха, үйлэдбэриие шанарай талаар үндэһөөрнь хубилгаха ёһотой. Энэ хадаа эрдэм техникын дэбжэлтые шиидхэхы ёһоор түргэдхэлгын замаар түйлагдаха гээшэ.

КПСС-эй ЦК ба СССР-эй Министрнүүдэй Совет нёдондо тогтоол баталжа, энэ талаар түрүүшын ээлжээнэй хэмжээ ябуулгануудые тодорхойлһон байна. Эгээл һайн шанартай ба техническэ үндэр хэмжээнэй продукци гаргаха хэрэгтэ түс хэмжээ ябуулганууд арадай ажахые шэглүүлнэ. Тиигэжэ энэ үндэһэн дээрэ бүгэдэ ниитын ажалай бүтээсые горитойхоноор дээшэлүүлхэ зорилго табигдана.

Машина бүтээлгые ехээр хүгжөөлгэ, үйлэдбэриин гол жасые шэнэдхэлгэ, капитальна барилгые һайжаруулга хадаа эрдэм техникын дэбжэлтые хурдадхалгын шухала нүхэсэл боложо үгэхэ зэргэтэй. Ажалша коллективүүдэй бүхы түрүү юумэндэ эрмэлзэдэг болохын тула экономическа бүхы арга нүхэсэл байгуулха хэрэгтэй гэжэ ойлгосотой ааб даа.

Эрдэм техникын хубисхалай түйлалтануудые социалис ажахын булюу һайн талануудтай нягтаар зохилдуулан, экономическа ургалтын ба үйлэдбэриин ашаг үрын ябасые саашадань дээшэлүүлхэ гээшэ ажахынгаа бүхы оньһые саг үргэлжэ нарижуулан һайжаруулжа байха эрилтэ табина бшуу. Мүнөө үедэ энэ шэглэлээр горитой хүдэлмэри хэгдэжэ байна. Тэрэнэй зорилго хадаа ажахын оньһоной шэнэ зүйлнүүдые бодото ажабайдалда шалгажа үзэхэ гэһэн байха.

Промышленностьда, ажаһуудалай хангалгын албанда ба бусад хэдэн һалбаринуудта хэгдэжэ байһан үргэн дэлисэтэй экономическа туршалганууд тушаа би хэлэнэб. Тэдэнэй түрүүшын үрэ дүн найдабари түрүүлнэ.

Зүгөөр гол хүдэлмэри үшөө хэгдээдүй гэжэ ойлгосотой бэзэ. Тиимэһээ КПСС-эй ЦК-гай апрелиин Пленум дээрэ нүхэр К. У. Черненкын зааһанай ёһоор, «бэеэ һулаар табиха гээшые хүн бүхэмнай өөр өөртөө хорёо һаа, тон зүб юумэ хэхэбди. Һанаагаа зоболго, тодорхойлбол, гүрэнэй түсэбэй түлөө сэдьхэлээ зоболго минута соошье бидэнһээ һалаха ёһогүй».

Ороной арадай ажахын хүгжэлтэ тушаа баясамаар ниитэ тоо, баримтануудай саана горитойхон дутагдалнуудай бии байһые харангүй байжа болохогүй. Республика бүхэндэ, район бүхэндэ, город бүхэндэ гээгдэлдэ ороһон, шухала түйлалта харуулаагүй предприятинууд, эмхи зургаанууд бии байна. Гаргадаг продукциингаа хэмжээгээр ба тоо баримтаар, хэлсээнэй ёһоор хэгдэхэ хүдэлмэриин, ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ ба юумэнэй өөрын үнэ сэнгые доошолуулха талаар түсэб дүүргэгдэнэгүй. Олонхи ушарта эмхидхэл муутай, үйлэдбэри дээрэ ёһотой гурим журамай үгы байһан дээрэһээ түсэбтэ даабаринууд дүүргэгдэнэгүй. Ондоогоор хэлэбэл, иимэрхүү ушар шалтагуудые өөһэдынгөө хүсөөр үгы хэхээршье, үгы хэхэ ёһотойшье байһан байдаг.

Ажахын олонхон хүтэлбэрилэгшэд хуушан гуримаар ухаагаа гүйлгэһэн зандаа. Үйлэдбэриин хэмжээгээр түсэбүүд ямар сэнгээр дүүргэгдэнэб гэжэ тэдэнэр үшөө ойлгоодүй. Экономическа хүгжэлтын мүнөө үеын шатада түсэбэй дүүргэлтын шанарай тала хадаа онсо удхатай болонхой ха юм.

Энээнһээ уламжалан хэлэхэ болоо һаа, ажахын аша үрые дээшэлүүлхын тула ээн ёһоор хүдэлхэ хэрэг, продукциин өөрынь үнэ сэнгые доошолуулга тон ехэ удха шанартай байна гэжэ дахин онсолон тэмдэглэхэ хэрэгтэй болоно. Хүдэлмэриин шанарай шухала энэ баримта хадаа удаан саг соо сэгнэгдэдэггүй, һүүдэртэ байһан байна гэжэ мэдэрхэ хэрэгтэй. Харин материальна нөөсын арьбалалта, ажалые, салин хүлһэнэй жасые һайнаар хэрэглэлгэ хадаа продукциин өөрынь үнэ сэнгые доошолуулгатай сэхэ холбоотой байна бшуу.

Түсэбөөр хараалагдаһанай ёһоор, үйлэдбэридэ тон бага гээлтэ түйлагдаха ёһотой гэһэн эрилтэ парти табина. Харин үйлэдбэриин гээлтэ хоролтодо анхарал хандуулдаггүй ябадал хадаа энэ эрилтэдэ харша байна ха юм. Юумые арьбалха ба гамтайгаар хэрэглэхэ тушаа хэмжээ ябуулганууд шадаал һаа горитой үрэ дүн үгэхэ ёһотой гэжэ оролдохо гээшэ хүтэлбэрилэгшэ бүхэнэй, партийна организаци бүхэнэй зорилго мүн. Ниитын үйлэдбэриин мүнөөнэй хэмжээнэй оршондо бүхы зүйлнүүдые арьбалха гээшэ тон ехэ удха шанартай болоно.

Ажалые зүбөөр, һайнаар хэрэглэхэ, ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ гээшэ манай хүдэлмэриин ондоо шухала шэглэл болоно.

Ажалай эмхидхэлэй аша үрэтэй түхэл хадаа бригаданууд, илангаяа һүүлэй дүнгөөр түлбэриеэ абадаг заншалтай нэгэ нарядаар хүдэлдэг бригаданууд болоно гэжэ ажабайдал харуулаа. Иимэ түхэлөөр ажаллалга хадаа имагтал ажалай бүтээсын ургалтые хангана бэшэ, харин тон ехэ социальна аша үрэ үгэнэ: хүнүүд коллективизмын мэдэрэлтэйгээр хүмүүжүүлэгдэнэ, үйлэдбэриин хүтэлбэридэ ажалшад үргэнөөр хабаадаха арга боломжотой болоно. Москвагай «Серп и молот» гэжэ металлургическа заводой хүдэлмэрилэгшэдтэй уулзахадаа, нүхэр К. У. Черненкын онсолһоной ёһоор, «иигэжэ хамтаараа хүдэлмэрилдэг ёһо гурим гээшэ»... ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ талаар манай байдалда таатай, аша үрэтэй зам байна. Ажалша хүнэй, коллективэй ба общественэй эрилтые нэгэдүүлжэ шадаһан тон зүб онол арга олдоо». Энээниие хаа хэанагүй дэлгэрүүлхэ гээшэ бидэнэй зорилго.

Зүгөөр ороной үйлэдбэриин баян эршэ хүсые эрхимээр хэрэглэхэ тушаа тусхай оролдолго гаргаха хэрэгтэй. Үйлэдбэридэ һомологдоһон жасын ашаяа харюулгые имагтал 1 процентээр дээшэлүүлгэ хадаа национальна доходто 6 миллиард түхэриг нэмэжэ үгэхэ болоно. Тэрэниие ехэ болголгын замууд бидэндэ һайн мэдээжэ. Түхеэрэлгэ хэрэгсэлые гүйсэдөөр хэрэглэлгэ, халаанай аша үрын ургалта, хүдэлмэришэдэй һууриин техническэ болон эмхидхэлэй хэмжээ нарижуулан һайжаруулга тэрэ тоодо ороно.

Нүхэдүүд!

Арад зоной һуудал байдалые һайжаруулха программына заабариин ёһоор хүнүүдэй ажабайдалые һайжаруулгада сэхэ шэглүүлэгдэһэн ажалтай үйлэдбэринүүдые хүгжөөлгэдэ парти һуларшагүй анхаралаа хандуулна.

Мүнөө үедэ хэрэглэмжын зүйлнүүдые бүтээдэг промышленностиин һалбаринууд үйлэдбэриин хэрэгсэлнүүдые бүтээдэг һалбаринуудһаа бүри түргөөр ургана. Эдеэ хоолой программа амжалтатайгаар бэелүүлэгдэнэ. Эд бараа худалдаанда ехээр эльгээгдэдэг болоо. Мүнөө үедэ арадай хэрэглэмжын эд бараанай үйлэдбэриие болон хүн зондо үзүүлэгдэдэг туһаламжа хүгжөөхэ комплексно программа зохёогдожо түгэсхэгдэхэеэ байна. Арбан хоёрдохи табан жэлдэ, удаадахи болзорто тэрэ дүүргэгдэхээр хараалагдана. Совет хүнүүдэй ургажа байгаа эрилтэнүүдые хангахын тула хэрэгтэй бүхы хэмжээнүүд тэрээн дотор хараалагдаха байна.

Эд бараагаар ба туһаламжа үзүүлгээр хүн зоной эрилтые сүм хангаха, эрдэм ухаанда үндэһэлһэн нормонуудта тэдэниие хэрэглэлгые нилээд дүтэ болгохо гээшэ ерээдүйн программын зорилго болоно.

Хүн зондо туһаламжа үзүүлхэ һалбаринуудые хүгжөөхэ асуудалда түрүүшынхеэ комплексноор хандахаар хараалагдана гэжэ онсо тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Энэнь ажалшадай сүлөө сагаа хэрэглэлгые нилээд һайжаруулха, хүнэй дүрбэн тэгшээр хүгжэхын, ашатай туһатайгаар амархын тула эрхэ байдал байгуулха арга олгохо байна.

Энэ шэглэлээр мүнөөшье ехэ юумэн хэгдэнэ. Энээнтэй хамта үсэгэлдэр КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой заседани дээрэ пассажирска транспортын хүдэлмэриие саашадань һайжаруулха замууд хаража үзэгдөө гээд танай анхаралые хандуулха байнаб. Тэдэнэй хүдэлмэри тушаа совет хүнүүд ехэ гомдол оруулдаг гээшэ.

Алишье нютагта арад зоной эд бараа үйлэдбэрилгые болон туһаламжа үзүүлгые хүгжөөхэ зорилгонуудые шиидхэлгэ нютагуудта энэ хүдэлмэриин ямараар эмхидхэгдэһэнһээ нэн түрүүн дулдыдадаг. Предприяти, эмхи зургаан бүхэн тэрээндэ шадал зэргээрээ хубитаяа оруулха, тодхоогдоһон даабаринуудые дүүргэхэ ба үлүүлэн дүүргэхэ ёһотой.

Бүхы һалбаринуудай предприятинуудта арадай хэрэглэмжын хэрэгсэлнүүдые бүтээдэг һайн дүй дүршэлтэй болонхойбди. Туһаламжа үзүүлгээр хүн зоной эрилтые богони болзорто хангаха гэһэн зорилго урдаа табяа хадаа, бидэ тэрэниие шиидхэлгэдэ энэл арга хэрэглэхэ болонобди.

Фабрикын гү, али заводой гол мэргэжэлэйнь ямаршье байгаа һаань, арад зондо хэрэгтэй эд бараа бүтээлгэдэ, туһаламжа үзүүлгэдэ манай хэрэг бэшэ гэһэншүүгээр хандажа болохогүй. Бидэ бултадаа хэрэглэгшэдэй үүргэ дүүргэнэбди. Тиимэһээ хомороо зүйлнүүд һанаа сэдьхэлдэ, ажалай бүтээсэдэ, хүдэлмэриин саг хэрэглэлгэдэ хэды муугаар нүлөөлнэб гэжэ һайн мэдэхэбди. Тиимэһээл ажалшадай хэрэглэмжэнүүдые хангалгатай холбоотой бүхы асуудалнууд партиина, ажахын, совет болон профсоюзай органуудай гол анхаралда байха ёһотой.

Нүхэдүүд, Буряадай областной болон городской партиина организацинуудай хүтэлбэри доро Улаан-Үдэ хотын ажалшад манай түсэбүүдые дүүргэлгэдэ горитой хубитаяа оруулна гээд тэмдэглэхэдэ зохид байна. Һүүлэй найман жэлдэ Буряадай ниислэл хото бүхэроссин социалис мүрысөөндэ таба дахин илалта түйлажа, РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй ба ВЦСПС-эй дамжуулгын Улаан тугта, харин 1978 оной ба 1983 оной дүнгүүдээр КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй, ВЦСПС-эй болон ВЛКСМ-эй ЦК-гай дамжуулгын Улаан тугта хүртэһэн гээшэ.

Продукци бүтээлгээр ба ажалай бүтээсэ дээшэлүүлгээр түрүүшын хахад жэлэй түсэбые хотын промышленность үлүүлэн дүүргэ.

Социалис мүрысөөндэ эрхимлэгшэдэй тоодо прибор бүтээлгын үйлэдбэриин нэгэдэлые, «Хүндэлэлэй тэмдэг» орденто «Электромашина» заводые, Ленинэй орденто мяха-консервын комбинадые, «Теплоприбор» заводые нэрлэхэ дуран хүрэнэ.

Ерэхэ жэлдэ 50 жэлэйнь ойн тэмдэглэгдэхэ ёһотой стахановска хүдэлөөнэй эрхим ёһо заншалнуудые хотын олон мянган ажалшад нэрэтэй түрэгэйгөөр үргэлжэлүүлнэ. Слесарьнүүдэй бригадир А. А. Зосин, судна хабсаргагшадай—В. В. Минин, сортировальщицануудай — З. П. Аносова, модошо дархашуулай бригадир В. Ц. Санданов, токарь В. Е. Ампилогов, фрезеровщик Д. Г. Степанов тэдэнэй дунда оролсоно.

Тиигэбэшье хотодо хүдэлмэри һайжаруулха нөөсэнүүд үшөө ехэ. Энээн тухай таанад өөһэдөө һайн мэдэнэт. Байгша оной түрүүшын хахад жэлдэ Улаан-Үдэдэ продукциин хэмжээнэй ба ажалай бүтээсын талаар түсэбые табадахи промышленна предприяти бүхэн дүүргээгүй байба. Хоёрдохи предприяти бүхэн хэлсээнэй ёһоор продукци эльгээхэ түсэбөө хүсэд бэшээр дүүргэ. Хүдэлмэриин саг үшөөл ехээр алдагдана, кадрнуудай ажалда орохо гараха ушарнууд үшөөл олон. Үсөөн бэшэ предприятинууд, барилганууд түүхэй эд, материал, түлишэ ехэ гээгдэлдэ оруулдаг байна. Түхеэрэлгэнүүдые халаанда хэрэглэлгын коэффициент бирагүй.

Предприятинуудые һэльбэн шэнэлхэ зорилгоор гаргагдаһан мүнгэ зөөри хангалтагүйгөөр ашаглагдана. Хотодо айхабтар ехэ хэрэгтэй шэнэ ТЭЦ-эй барилгада бэлэдхэл унжагайрна.

Эдэ нөөсэнүүдые хэрэглэхын, хаа хаанагүй түсэбүүдээ дүүргэхын ба үлүүлэн дүүргэхын тула коммунистнууд, хотын ажалшад болохоор бүхы юумэ хэхэ бэзэ гэжэ этигэжэ байһанаа элирхэйлхыемни зүбшөөгыт.

Областной партийна организаци, республикын Министрнүүдэй Совет, бүхы һалбаринуудай предприятинууд арбан хоёрдохи табан жэлдэ хүгжэлтынгөө хараа замуудые тодорхойлхо талаар хүдэлмэри ябуулна. Энэ хүдэлмэри хаа хаанагүй саг болзортоо эхилээ, тиин үнэхөөрөө бүгэдэ арадай хэрэг, үйлэдбэриие залан хүтэлбэрилгэдэ ажалшадай, хабаадалгын толотомо гэршэ болоо гээд тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Асуудалнуудые зүбөөр шиидхэлэнһээ, республикын экономикые хүгжөөлгын ашаг үрэтэй замуудые үсэд нэтэрүүгээр бэдэрһэнһээ тэрэнэй ерээдүй, арадай ажахын ниитэ нэгэн комплексдо оруулха хубитань дулдыдаха бшуу.

Байгал-Амарай түмэр замай барилгын дүүргэлтэтэй, республикын хойто зүгэй байгаалиин баялигуудые ажахыда ашаглан хэрэглэлгэтэй Буряад ороной энэ хараа замынь ехэтэ холбоотой юм. Тэдэниие нарийнаар шэнжэлхэ, ажахыда хэрэглэлгын түрүү дэглэлнүүдые тодорхойлхо, зохихо барилгануудые байгуулха тухай мүнөөнһөө бодожо эхилхэ шухала. Тобшолон хэлэбэл, зоной ехэ ерээдүйе хараада абан, нютагай эдеэ хоолой найдамтай үндэһэ һуури байгуулха тухай һанаагаа табиха ёһотой. Түмэр замай оршондохи районуудта мал ажал ба овощ тарижа ургуулгые хүгжөөхэ арга боломжонууд бии.

Байгаалиин баялигуудые комплексноор, ехэ ашаг үрэтэйгөөр, оршон тойронхи дайдада хоро хүргэхэгүйгөөр хэрэглэхэ ёһотой ааб даа.

Нүхэдүүд, нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, таанадай урда хэхэ юумэн ехэ. Шанга, хүшэр хүндэ хүдэлмэри хэгдэхэ болоно. Тиин арадай ажахын шухала зорилгонуудые шиидхэхэдээ манай залуушуулда, Ленинскэ комсомолдо, хэзээ хэзээнэйхидэл, парти ехээр найдадаг гээшэ. Хүгжэлтэ түгэс социализмые нарижуулан һайжаруулха, коммунизмын хэрэгтэ хизааргүй үнэн сэхэ, совет общественэй ёһотой эрхэтэн байхаар залуушуулые хүмүүжүүлхэ талаар партиин тодорхойлһон олон талын хүнгэн бэшэ хүдэлмэридэ дүүрэн хүсөөрөө оролсохо гээшэ комсомолой, залуушуулай гол зорилго гэжэ тоолохо гээд «Партийна органуудай зүгһөө комсомолые хүтэлбэрилгые саашадань һайжаруулха ба залуушуулай коммунис хүмүүжүүлгэдэ тэрэнэй үүргые дээшэлүүлхэ тухай» КПСС-эй ЦК-гай тогтоол дотор сэхэ заагданхай.

Нүхэдүүд! Уласхоорондын байдалай зарим асуудалнууд дээрэ богонёор тогтохыемни зүбшөөгыт.

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь нүхэр К. У. Черненкын нэгэнтэ бэшэ үгэһэн сэгнэлтые таанад мэдэнэ аабзат. Уласхоорондын байдал орёошье, аюултайшье гээшэ. Тиин Холбоото Штадуудай гэмээр лэ тэрэ иимэ болоо.

Сэрэгэй хүсэнэй талаар булюу байдалай болохоор зохёогдоһон түсэбүүдээ США бодото дээрэнь бэелүүлжэ эхилэнхэй. Энэ хадаа Америкын ядерна хүсэндэ, тэрэнэй химическэ зэбсэгүүдтэ хабаатай, мүнөө тэдэн замбуулинай дайдада ядерна зэбсэг гаргаха хэмжээнүүдые абажа байна. Замбуулинда табигдаһан түхеэрэлгэнүүдые, тэндэһээ газар дээрэ байһан объектнүүдые буудаха хэрэгтэ зорюулагдаһан замбуулинай дайдын дайшалхы системэнүүдые зохёон байгуулха талаар США-гай ехэ программа зохёожо байһаниинь хэндэшье нюуса бэшэ.

Американ империализмын түсэбүүд бүхы дэлхэйе эзэмдэлгэдэ зорюулагданхай. Американ далита ба «Першинг-2» гэдэг ракетэнүүдэй тараан тодхогдожо байһан Европо түби мүнөө ядерна дай һужэрөөжэ магад аюулта түби болгоогдожо байна. Американ империализм Ази түбидэ анхарал ехээр хандуулан, социалис гүрэнүүдтэ эсэргүү тэмсэлэй зүүн зүгэй фронт гэжэ тэрэниие тоолоно. Дэлхэй дээрэ мүнөө тогтонижоод байһан сэрэгэй хүсэнүүдэй тэнсүүриие хубилгахые Вашингтоной оролдожо байһыень, тэрэнэй хайшан гээд булюу байдалтай болохо һэдэлгэ гаргажа байһые, дайнда бэлдэхэ политика ябуулжа байһые мүнөө үеын баримтанууд элирхэйлэн харуулна. Уласхоорондын байдалай улам шахардуу шанга боложо байһан энэ эрхэ байдалда КПСС, Совет правительство гадаадын эдэбхи ехэтэй политика бэелүүлнэ, империалис хүсэнүүдэй бодомжогүй балмад муухай ябуулгануудта эрид шанга сохилтонуудые үгэнэ. Тиигэхэ зуураа СССР өөрынгөө обороной бэхижүүлнэ, дай журөөдэгшэдэй амыень татахын тулада хэрэгтэй бүхы хэмжээнүүдые абажа байна. Ээрхэг түримхэй дайсанай добтолгоһоо Эхэ ороноо аршалан хамгаалхын тулада алдар суута зэбсэгтэ хүсэнүүдэймнай, манай сэрэгэй промышленностиин хэрэгтэй бүхы юумэ сүм хэжэ шадаха байһанда ямаршье маргалта байхагүй.

Манай союзнигууд—социалис хани нүхэсэлэй аха дүү оронуудтай хамта бидэнэр эб найрамдалай хэрэгые аршалан хамгаалжа шадахабди.

Тээ мэндэ үндэр тушаалтадай хэмжээндэ Москвада үнгэргэгдэһэн СЭВ-эй гэшүүн-оронуудай экономическа зүблөөн социалис нацинуудай интернациональна нэгэдэлэй шэнэ тологомо гэршэ боложо үгөө. Тэрэ хадаа орон бүхэнэй, бүхы хани нүхэсэлэй аша туһын хэрэгүүдтэ харюусама коллективнэ удаан болзорой стратегическэ ябуулгануудые зохёожо, аха дүү гүрэнүүдэй нэгэдэлые бэхижүүлгын, дэлхэйн социалис системын ба бүхы дэлхэйдэ эб найрамдал хангалгын хараа шугамые элирхэйлэн харуулаа. Зүблөөн дээрэ социалис хани нүхэсэлэй экономикые саашадань хүгжөөхэ хэрэгтэ шэнэ ехэ алхам хэгдэжэ, эб найрамдалай түлөө, дайнда эсэргүү хамтын тэмсэлэй саашанхи үндэһэ һуури табигдаа. Бүхы түбинүүдэй гүрэнүүдтэй ашатай туһатай харилсаа холбоо байгуулхын тулада Советскэ Союз ба СЭВ-эй бүхы оронуудай үүдэеэ нээнхэй байлгаха гэһэн хамтын хүсэл эрмэлзэл бүхы дэлхэйдэ харуулагдаа. Бидэнэр уласхоорондын ар-

(Түгэсхэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта).

ЭХЭ ОРОНОЙ ҮНДЭР ШАГНАЛ

Социальна асуудалнууд амжалтатайгаар шиидхэгдэнэ. Һаяшаг ажалшадай ажаһуудалай хэрэглэмжэнүүдые хангадаг 3 мянган һууритай байшан тушаагдаа, жэл бүхэндэ 6 мянган дүрбэлжэн метр талмайтай байра ашаглалгада үгтэнэ, профилакториин, болбосон байдалтай хамтын хоёр байрын барилга дүүрэхэ дүтэлэнхэй.

Заводой хүдэлмэришэд, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд КПСС-эй XXVI съездын түүхэтэ шиидхэбэринүүдые бэелүүлэн, үйлэдбэриин ашаг үрэ дээшэлүүлнэ, журам бэхижүүлнэ, жэлэй түсэб амжалтатай бэелүүлхээр шиидэнхэй. Орден улам бүри оролдосотойгоор хүдэлхыемнай, Эхэ оронойнгоо үндэр шагналые харюулхыемнай уялгална.

Мүнөөдэр, гурбан орденто Буряадай АССР-эй ниислэл

(Түгэсхэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта)

—түрэл Улаан-Үдэ хотымнай түг дээрэ Ажалай Улаан Тугай орденой яларан ошотоходо, бидэнэр бултадаа баяр баясхалангай, бахархалай мэдэрэлдэ абтаад байнабди гэжэ Ниитын эрдэмэй институдай директор, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор **В. Ц. Найдаков** ендэр дээрэһээ хэлэбэ.

Улаан-Үдэ хотын орденоор шагнагдаһан ушарай Россин гүрэнэй бүридэлдэ Буряад ороной һайн дураараа орооһоор 325 жэлэй ойн баярые һайндэрлэлгэтэй дайралдаһаниинь дээдын удхатай юм.

Совет засагай жэлнүүдтэ буряад арадай манай ороной бүхы нацинуудай ажалшадтай хамта нэгэ жэгдэ жагсаал доро социализм тээшэ бата найдамтайгаар алхан ороһондонь бидэ омогорхонобди. Энэ хадаа ленинскэ национальна политикые бодото дээрэнь хэлбэришэгүйгөөр бэелүүлхэ тухай Коммунис партиин, Совет правительствын эсэшэ сусашагүй анхарал оролдолгын, манай ороной арадуудай агууехэ хани барисаанай үрэ дүн. Буряадай АССР ород арадай аха дүүгэй үнэн зүрхэнэй туһаламжын ашаар түрүү социалис национальна соёлтой үндэр хүгжэлтэтэй индустриально-аграрна республика болоо, харин Улаан-Үдэ промышленна шухала хото болохынгоо хажуугаар ороной Зүүн зүгтэ эрдэмэй ба соёлой томо түб мүн.

Улаан-Үдэдэ дүрбэн театр: Ленинэй орденто оперо болон баледэй академическэ театр, Ажалай Улаан Тугай орденто буряад драмын академическэ театр, ород драматическа ба кукольна театрнууд, филармони, симфоническа оркестр, «Байгал» ба «Сэлэнгэ» гэжэ ансамбльнууд.

Хотодомнай зохёохы табан холбоон, дээдэ 4 һургуули, тусхай эрдэмэй һуралсалай 18 эмхи тоологдоно.

СССР-эй Наукануудай академиин Ленинэй орденто Сибириин отделениин Буряадай филиалай дүрбэн институт, социально-экономическа шэнжэлгэнүүдые хэдэг таһаг, ВАСХНИЛ-ай Сибириин отделениин, Буряадай хүдөө ажахын институт болон бусад эрдэмэй эмхи зургаанууд эрдэм шэнжэлгын хүдэлмэринүүдые бэелүүлнэ.

Улаан-Үдэ хотынхидой ажал хэрэгүүдые үндэрөөр сэгнэһэнэйнь түлөө КПСС-эй Центральна Комитедтэ, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумдэ прибор бүтээлгын үйлэдбэриин нэгэдэлэй генеральна директор **И. С. Медведев** гүн сэдьхэлэйнгээ баяр элирхэйлбэ. Манай хото—ажалша хото гээд тэрэ хэлээ. Предприятинуудай коллективүүд түсэбтэ даабаринуудые ба социалис уялгануудые бэелүүлхын түлөө жэлһээ жэлдэ улам ехэ оролдолго гаргана. Мүн манайшье нэгэдэлэй коллектив хамтын ажалда горитой хубитаяа оруулна.

Прибор бүтээлгын завод 25 жэлэй саада тээ байгуулагдаһан. Тиигэжэ тэрэ республикада шэнэ һалбари— прибор бүтээлгэдэ эхи табиһан байна. Мүнөө тэрэ Буряадай томо предприятинуудай нэгэн. Эндэ техническэ, эмхидхэлэй, болон социальна ороо зорилгонуудые бэелүүлжэ шадаха ёһото коллектив тогтонхой.

Предприяти жэлһээ жэлдэ үйлэдбэриингөө хэмжээ үргэдхэнэ, ажалай бүтээсэ дээшэлнэ, экономическа үрэ дүнгүүдынь һайжарна. Технологическа шэнэ процессүүдые ба мүнөөнэй оньһон техникэ эдэбхитэйгээр нэбтэрүүлхэ хэрэг эдэ бүгэдэндэ нүлөөлнэ.

Ажал бригадна гуримаар үргэнөөр эмхидхэһэнэй ашаар үйлэдбэриин хэмжээнэй, ажалай бүтээсын ургалта хүдэлмэришэд болон алба хаагшадай тооё олошоруулалтагүйгөөр бэелүүлэгдэнэ.

Нарин сэмбын комбинадай кооһо угаагша **Н. А. Протопоповада** үгэ үгтэбэ.

Манай городой туг дээрэ орденой зүүлгээтэй байхые харахада, тоншье баяр баясхалантай байна. Энэ хадаа бүхы манай агууехэ оронтой сүг хамта Улаан-Үдымнай ажаллажа байһаниие гэршэлнэ бшуу. Городой амжалтануудта манайшье коллективэй хубита байха.

Манай коллектив олон жэлэй туршада гүрэнэй түсэбүүдые тогтууритайгаар дүүргэжэ ябана. Имагтал арбан нэгэдэхи табан жэлдэ түсэбһөө гадуур 14,5 миллион түхэригэй продукци үйлэдбэрилэгдэжэ, худалдагдаа. Нэхэһэн бүдэй 27 процентнь Шанарай тэмдэгтэй.

РСФСР-эй бүд нэхэлгын промышленностиин предприятинуудай дундахи социалис мүрысөөнэй II кварталай дүнгөөр бидэндэ хоёрдохи классна һуури олгогдонхой гэжэ баяртайгаар мэдүүлнэб.

Хүндэтэ Николай Иванович, та мүнөөдэр манай комбинадта ошожо, манай ажаһуудал, ажалые хаража өрэбэт, гээд, бүд нэхэгшэ КПСС-эй ЦК-гай секретарь Н. И. Рыжковто хандана. Тиихэдэ гадар трикотаж гаргадаг хубсаһанай фабрикаар ябаһанта. Манай предприятинуудай ажалые һайн лэ мэдэнэ гээшэт. Танда нэгэ гуйлта байха байна. Энэ хадаа һамнан ээрэлгын цехые барилга тухай асуудал болоно. Тиимэ цехые барилга болбол өөдэ уруугаа зөөлгын замуудые хороохо, түүхэй эд ашаглалгые һайжаруулха, бүдэй болон трикотаж зүйлнүүдэй ассортиментые үргэдхэхэ арга олгоно.

Республикын хүдөөгэй ажалшадай зүгһөө КПСС-эй Баргажанай райкомой нэгэдэхи секретарь **В. Б. Базаров** улаан-үдынхидые үнэн зүрхэнһөө амаршалаад, колхоз, совхозуудта шеф ёһоной туһаламжа үзүүлхэ талаар городой ехэ габьяатай байһаниие, Эдеэ хоолой программые бэелүүлгэдэ городойхидой эдэбхитэйгээр хабаададагые тэрэ тэмдэглэбэ.

1984 оной ТҮРҮҮШЫН ХАХАД ЖЭЛДЭ БУРЯАДАЙ АССР-эй ЭКОНОМИЧЕСКА БА СОЦИАЛЬНА ХҮГЖЭЛТЫН ГҮРЭНЭЙ ТҮСЭБЭЙ ДҮҮРГЭЛТЫН ДҮНГҮҮД ТУХАЙ

Розничнэ эд бараанай эрьесын ургалтын дабшаса ба хүн зоной ажаhуудалай эрилтэ хангалгын хэмжээн ургаа. Арадай ажахын hалбаринуудта материальна нөөсэ хэрэгсэлнүүдые алмаха хэмжээнүүд бэелүүлэгдэжэ үргэлжэлhөөр.

Арадай ажахыда хабаададаг хүдэлмэришэд болон алба хаагшадай тоо олошороо.

…ЫШЛЕННОСТЬ

…лэдбэрилгын ниитэ хэмжээн союзна мэдэлэй промышленностьда 0,4 процентээр, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй мэдэлэй промышленностьда 1,3 процентээр ургаа.

Промышленностиин зарим hалбаринуудаар ургалтын дабшаса иимэ:

	1984 оной түрүүшын хахадай үйлэдбэриин хэмжээн 1983 оной энэ үеынхидэ процентээр
…	99,0
…сть	103
…урги	111
…тэ металл болбосоруулга	103
…болбосо-…	
…ь	102
…риалнуудай промышленность	101
…ленность	80
…промышленность	104
… ба холимог …ленность	105
…а промышленность	102

…сын ургалта …промышлен… …цент, Буряа… …Министрнүүдэй …промышлен… …т болоо. …лдалгын, үй…лэдбэриин ба ажалай бүтээсын ургалтын түсэбэй дүүргэлтые министерствэнүүдээр, захиргаануудаар, нэгэдэлнүүдээр, предприятинуудаар абахада иимэ:

	1984 оной түрүүшын хахадта нормативна сэбэр продукци худалдаха түсэбэй дүүргэлтэ процентээр	1984 оной түрүүшын хахадайхи 1983 оной энэ үеынхидэ процентээр: үйлэдбэриин хэмжээгээр	ажалай бүтээсын талаар
…лэй промышленна …нууд			
…управлени	102	99	95
…рам-молибденэй	102	104	106
…он заhабарилгын	100,2	99,9	99,4
…ина» завод	102	112	116
…» завод	100,2	108	106
…аш» нэгдэл	100,1	151	140
…ллюлозно-картоной	103	116	113
… нэгдэл	96	93	09,2
…ментын завод	102	104	106
…бо-цем хэрэгсэлэй	100,9	108	111
…етон» нэгдэл	70	100,7	104
… түмэр хэрэгсэл…	100	99,5	101
… мэдэлэй промыш… …риятинууд	103	89	93
…ын комбинат	100,6	77	79
…таж хубсаhанай фаб…	109	151	139
… промышленностиин	73	84	86
…ром» нэгдэл	106	109	109
…ышленностиин	103	108	107
…ром» нэгдэл	119	111	111
… продуктнуудай	104	105	97
…монт» нэгдэл	110	128	127
…олиграфиин болон …лдаанай талаар …митет	100,8	102	102
…АССР-эй Министрнүү… …й мэдэлэй …ность	100,9	101	103
…промышленностиин …о	102	104	105
…ромышленностиин …о	102	101	104
…й промышленностиин …о	103	103	105
…материалы» нэгдэл	90	88	90
… ажахын министерство	103,3	99,7	104

…үрүүшын хахад… …арай продукци … түсэб 107,5 …эгдэ, нёдондо… …итэй сасуулхада, … 3,6 процентээр ехэ болоо„ аттестацида орохо промышленна продукциин хэмжээндэ тэрэ 24,3 процент ээлнэ.

Шухала зүйлнүүдэй продукци үйлэдбэрилгэ иимэ:

	1984 оной түрүүшын хахадта үйлэдбэрилэгдөө	1984 оной түрүүшын хахадайхи 1983 оной энэ үеынхидэ процентээр.
…элшэ хүсэн миллиард …ваар	2,6	97,6
…үүрhэн миллион …	1,7	102,5
… тогой электро… …үүд мянгаар	5,7	107,1
…д, автомат хэрэгсэлнүүд …э запчастьнууд …үхэригөөр	6,8	109,6
…ай болон тэжээл …лгын машинанууд …түхэригөөр	14,3	114,6
… булад конструкцинууд …нноор	14,5	97,3
…ал металл конструкци… …нган тонно	13,5	98,1
…лгэ (колхозуудай модо …ые оруулангүйгөөр) кубометр	2,4	101
… модо (колхозуудай …эдхэлгэ оруулангүйгөөр) кубометр	1,98	96
…эл материалнууд кубометр	0,5	88
Модо-хибэдэhэнэй плитэнүүд мянган условно кубометр	26,9	90
Целлюлозо мянган тонноор	70,3	117
Картон мянган тонноор	61,9	116,1
Цемент мянган тонноор	118,3	103,4
Барилгын хирпиисэ миллион условно хирпиисэ	56,2	88
Хабсаргагдамал түмэр-бетон мянган кубометр	83,1	95,1
Асбо-цементнэ хабтагайнууд (шифер) миллион условно плитэ	133,3	106,1
Сонхын шэл миллион дүрбэлжэн метр	7,3	89,4
Ноохон бүд миллион дүрбэлжэн метр	1,2	85,1
Угаагдаhан ноохон мянган тонно	8,2	78,6
Дотор трикотаж хубсаhа миллион хэhэг	1,1	99,5
Гадар трикотаж хубсаhа миллион хэhэг	2,3	144,7
Оёдомол зүйлнүүд миллион түхэриг	4,2	103,8
Арhан гутал мянган паар	33	110
Мяхан (промышленна үйлэдбэрилгэ) мянган тонно	7,8	92
Колбасагай зүйлнүүд мянган тонно	4,4	101,4
Эдеэнэй загаhанай продукци (загаhан консервэнүүдые оруулалсан) мянган тонно	3,1	106,4
Малай тоhон мянган тонно	1,4	100,1
Тоhолиг hүнэй продукци hүндэ тоолоходо мянган тонно	41,2	107,3
Консервэнүүд миллион условно баанха	18,2	117,3
Гурил мянган тонно	57,3	107,4
Хилээмэ буулхэнүүдэй зүйлнүүд мянган тонно	34,4	106,6
Кондитерскэ зүйлнүүд мянган тонно	9,9	85,5
Макаронно зүйлнүүд мянган тонно	3,1	95,8
Холимог тэжээл мянган тонно	124,6	106,3
Соёлой-ажаhуудалай ба ажахын хэрэгсэлэй эд бараан миллион түхэригөөр	30,7	108,8
Хубсаhа угаадаг машинанууд мянган хэhэг	108,3	105,6
Мебель миллион түхэриг	7,1	101,2

Электрын болон дулаанай элшэ хүсэ үйлэдбэрилхэ, шулуун нүүрhэ малтаха, гагнагдамал түмэр конструкцинуудые, мал ажалда ба тэжээл үйлэдбэрилгэдэ хэрэглэгдэхэ машинануудай электродвигательнүүдые үйлэдбэрилхэ, модо зөөхэ, цемент, шифер, сонхын шэл үйлэдбэрилхэ, эдеэнэй, загаhанай болон тоhолиг hүнэй продукциин консервэнүүдые, гурил, хилээмэ болон буулхэнүүдэй зүйлнүүдые үйлэдбэрилхэ түсэб дүүргэгдээ.

Арадай хэрэглэмжын олон зүйлэй эд бараа, тэрэ тоодо гадар трикотаж хубсаhа, арhан гутал, загаhанай продукци, тоhолиг hүнэй продукци, гурил, хилээмэ буулхэнүүдэй зүйлнүүд, хубсаhа угаадаг машинануудые, булад, шаажан гүйлгэhэн амhартануудые, мебель үйлэдбэрилгэ түсэбөөр хараалагдаhан хэмжээндэ хүргэгдөө.

Гэхэтэй хамта, барилгын булад конструкцинуудые, хэрэглэмжын модо, барилгын хирпиисэ, хабсаргагдамал түмэр бетон конструкцинууд болон детальнуудые, оёдолой зүйлнүүдые, тоhо, кондитерскэ зүйлнүүдые, холимог тэжээл болон бусад зарим продукци хараалагдаhанда орходоо бага үйлэдбэрилэгдөө.

Предприятинуудай гурбанай нэгэ хубинь баталагдаhан договорнуудай болон абтаhан нарядуудай ёhоор хэрэглэгшэдтэ продукци хүргэхэ уялгаяа дүүргээгүй.

Зарим предприятинууд, үйлэдбэриин нэгэдэлнүүд ажалай бүтээсын продукциин өөрынь үнэ сэнгые хямдаруулха түсэб дүүргээгүй, хүн зоной ехээр хэрэглэдэггүй продукци гаргаhан байна.

Республика дотор эрдэмэй ба техникын түйлалтануудые үйлэдбэридэ нэбтэрүүлхэ хүдэлмэри үргэлжэлүүлэгдэнэ.

Эрдэм ба техникые хүгжөөхэ талаар нэгэдэхи хахад жэлдэ гүрэнэй түсэбөөр хараалагдаhан 73 шухала даабаринуудай 52-ыень республикын промышленность дүүргээ, 18-ниинь дүүргэгдээгүй үлөө, харин 3 даабари бэелүүлэгдэжэ захалаадүй.

ХҮДӨӨ АЖАХЫ

Бүхы түхэлэй ажахынуудта 1984 ондо ургаса абахаар 793 мянган гектарта тарилга хэгдээ. Нёдондо жэлэйхитэй сасуулхада, тарилгын талмай 36 мянган гектараар гэхэ гү, али 4 процентээр хороогдоо, энэнь гол түлэб тэжээлэй ургамалнууд (26,9 мянган гектар). Обёосой тарилгын талмай (25,1 мянган гектараар), ороохото-бобово ургамалнууд (4 мянган гектараар) үргэдхэгдөө.

Хабарай тарилгын түсэбые совхозууд, колхозууд болон СО ВАСХНИЛ-ай ОПХ 96 процент дүүргээ. Хабарай тарилгын түсэбые 13 районой ажахынууд дүүргээ, Баунтын, Яруунын, Загарайн, Хэжэнгын, Хойто-Байгалай болон Хориин районуудай ажахынууд түсэбөө хүсэд дүүргээгүй. Ороохото болон ороохото-бобово ургамалнуудые тариха түсэбөө совхозууд, колхозууд болон ОПХ 100,1 процент дүүргэhэн байна. Яруунын районhоо бэшэ бүхы районуудай ажахынууд ороохото болон ороохото-бобово ургамалнуудые тариха түсэбөө дүүргээ.

Уhалагдадаг газарай тарилга 2,2 мянган гектараар гэхэ гү, али 6 процентээр үргэдхэгдөө.

1985 ондо тарилга хэхээр 183 мянган гектарта паар хахалагдаа, түсэб 88 процент дүүргэгдэв.

Улаан-Үдын, Хориин болон Хойто-Байгалай районуудай ажахынууд паар хаҳалха түсэбөө дүүргээ.

Энэ жэлэй түрүүшын хахадта 2,1 мянган гектарта гэхэ гү, али нёдондоной энэ үеынхиhөө 19 процент ехэ газарта утаг хэгдээ. 2,2 мянган гектар сабшалан болон бэлшээри үндэhөөрөө hайжаруулагдаа, энэнь 43 процент ехэ болоно, 75 мянган гектар сабшалан болон бэлшээри дээгүүрээ hайжаруулагдаа.

Таряалан болон сабшалан дээрэ 1095 мянган тонно органическа утэгжүүлгэ, тэрэ тоодо уhалагдадаг газарта — 316 мянган тонно гаргагдаа. Тиин нёдондо тус тустаа 91 ба 41 мянган тонно зөөгдэhэн байгаа.

Хүдөө ажахын ургамалнуудай ургажа байха үедэ (нэгэ дахин) 17,1 мянган гектар гэхэ гү, али уhалагдадаг газарта хэгдэhэн тарилгын 45 процентнь уhалагдаhан байна. 111,6 мянган гектар сабшалан болон бэлшээри уhалагдаа, энэнь уhалагдадаг бүхы сабшалан болон бэлшээриин 94 процентнь болоно.

Тарилгын хойноhоо харууhалха хүдэлмэри хаа хаанагүй ябуулагдана.

Колхоз болон совхозууд тэжээл бэлэдхэжэ захалаа.

Ургаса хуряалгада бэлдэхэ хүдэлмэри яоуулагдана.

Совхозуудта, колхозуудта, ажахынууд хоорондын хүдөө ажахын предприятинуудта болон ОПХ-да мал ажалай гол продуктнуудые үйлэдбэрилгын хэмжээн иимэ хубилалтатай:

	түрүүшын хахад жэлдэ: 1983 он	1984 он	1984 оной-хи 1983 ондо процентээр.
Мяхан (үүсэлэгдэhэн шэгнүүрээр) мянган тонно	14,0	13,0	93
hүн мянган тонно	81,6	84,9	104
Үндэгэн миллионоор	95,2	90,8	95
Тэрэ тоодо «Птицепромтрестын» ажахынууд	94,3	89,8	95
Ноохон (физическэ шэгнүүрээр) тонно	51	150	2,9 дахин

Мяха үйлэдбэрилгэ (амидын шэгнүүрээр) 20,7 мянган тонно болоо, энэнь нёдондоноймхиhоо 1,6 мянган тонно гэхэ гү, али 7 процент доогуур болоно.

Мяха үйлэдбэрилхэ жэлэй түсэб 29 процент, hү—51 процент, үндэгэ — 52 процент дүүргэгдээ.

Хахад жэлэй туршада үнеэн бүриhөө дунда зэргээр 942 килограмм hүн hаагдаа гэхэ гү, али нёдондоной энэ үеынхиhөө 3 процентээр ехэ. Тахяа бүриhөө 115 үндэгэн абтаа, 1983 ондо тэрэнь 116 байгаа.

Гүрэндэ худалдагдаhан малай шанар hайжараа. Гүрэнэй ажахынуудhаа болон колхозуудhаа худалдан абтаhан малай дунда зэргын шэгнүүр иимээр дээшэлээ: эбэртэ бодо малай —0,3 процентээр, хонидой —9 процентээр, гахайн—7 процентээр ехэ болоод, тус тустаа 327, 36 болон 95 килограмм татаа.

Бүхы түхэлэй ажахынуудhаа гүрэнэй худалдан абаhан мал ажалай продуктнууд иимэ:

	түрүүшын хахад жэлдэ: 1983 он.	1984 он.	1984 оной-хи 1983 ондо процентээр
Мал ба шубуун мянган тонно			
Амидын шэгнүүрээр	22,2	20,7	94
үүсэлэгдэhэн шэгнүүрээр	13,9	13,1	94
hүн мянган тонно	66,1	69,4	105
Үндэгэн миллионоор	79,1	80,3	101

Гүрэндэ hү болон үндэгэ худалдаха түрүүшын хахад жэлэй түсэб дүүргэгдээ. Бүхы түхэлэй ажахынууд гүрэндэ 1,4 мянган тонно hү, 258 мянган үндэгэ түсэбhөө үлүү худалдаа. Мал ба шубуу худалдан абаха түсэб хүсэд дүүргэгдээгүй.

Загарайн, Кабанскын, Прибайкалиин болон Хориин районуудhаа бэшэ республикын олонхи районууд мал ажалай гол продукци худалдаха гүрэнэй түсэб дүүргээ. Баунтын, Яруунын, Кабанскын болон Сэлэнгын районууд hү худалдаха түсэбөө дүүргээгүй.

Мал ажалай продуктнуудые худалдан абаха түсэбэй дүүргэлтэдэ нёдондоной энэ үеынхиhөө ехэ худалдаhан Хэжэнгын, Захааминай, Түнхэнэй болон Хяагтын районуудай ажахынууд ехэхэн хубитаяа оруулаа.

Совхозуудта, колхозуудта, ажахынууд хоорондын предприятинуудта болон ОПХ-да малай тоо (мянган толгойгоор) иимэ:

	июлиин 1-дэ: 1983 он	1984 он
Эбэртэ бодо мал	376,8	385,4
тэрэ тоодо үнеэд	116,5	116,6
Хонид	2080,8	2009,6
Гахай	129,7	140,9
Морид	61,5	64,4
Шубууд	3585,2	3202,9

Хойто-Байгалай, Улаан-Үдын, Түнхэнэй районуудай ажахынууд эбэртэ бодо малаа, Бэшүүрэй, Түнхэнэй, Прибайкалиин, Сэлэнгын районуудай ажахынууд гахайнуудаа эгээл олоор олошоруулhан байна. Гэхэтэй хамта 6 районой ажахынуудта эбэртэ бодо малай, гурбан районой ажахынуудта — гаҳайнуудай тоо хороогдоо. Зэдын районой ажахынууд гахайнуудай тоо эрид хорооhон байна.

Хяагтын районhоо бэшэ бүхы районуудай ажахынууд хонидой тоо толгойе үсөөрүүлээ. Мүнөө жэлдэ порцоонхо ба унагад олоор абтаhан, тугал, хурьгад үсөөн аб[illegible] байна.

Малай байрануудые оньhожоруулха хүдэлмэри үргэлжэлүүлэгдэнэ.

hайгша оной түрүүшын хахад жэлдэ 0,7 мянган малай, тэрэ тоодо 0,6 мянган үхэрэй багтаха эбэртэ бодо малай байранууд комплексоор оньhожоруулагдаа.

Эбэртэ бодо малай фермэнүүдтэ комплексно оньhожоруулгын хэмжээн 23 процент, тэрэ тоодо үнеэдэй далнуудта 41 процент, гахайн, шубуунай фермэнүүдтэ 63 процент болоно.

Хүдөө ажахые хүгжөөлгэдэ гүрэнэй ба колхозуудай **капитальна hомололго** 57,1 миллион түхэриг, тэрэ тоодо гүрэнэй капитальна hомололго 45,9 миллион түхэриг болобо. Уhалууриин түхеэрэлгэнүүдэй-мелиоративна барилгада гүрэн 32,7 миллион түхэриг hомолhон байгаа.

686 трактор, 585 ашаанай автомобиль, ороохо хуряалгын 330 комбайн, тракторна 288 косилка, минеральна утэгжүүлгэ тараадаг 100 түхеэрэлгэ, витаминтай ногооной гурил бэлэдхэдэг 8 агрегат ба бусад техникэ **республикын хүдөө ажахыда эльгээгдээ.**

Хүдөө ажахыда 18,7 мянган тонно минеральна утэгжүүлгэ эльгээгдээ гэхэ гү, али энэнь 1983 оной түрүүшын хахадайхиhаа 0,4 мянган тонноор бага болоно.

ТРАНСПОРТ БА ХЭЛХЕЭ ХОЛБООН

Транспортын зарим зүйлнүүдээр ашаа ба хүнүүдые зөөлгын түсэб удаадахи тоонуудаар тодорхойлогдоно:

	1984 оной 1 хахад жэлдэ дүүргэгдэhэниинь	Түсэбэй дүүргэлтэ проц.	1983 оной 1 хахад жэлтэй сасуулхада проц.
Ашаа зөөлгэ миллион тонноор			
Түмэр замай транспорт (ашаа эльгээлгэ)	—	107,9	102,5
Автомобильна транспорт	—	94,1	92,8
Ашаанай эрьесэ миллион тонно-километрээр			
Түмэр замай транспорт	—	100,6	102,6
Автомобильна транспорт	138,9	96,2	92,6
Гол мүрэнэй транспорт	8,3	104,5	105,8
Хүнүүдые шэрэлгэ миллион пассажир-километрээр			
Түмэр замай транспорт	—	95,7	95,9
Автомобильна транспорт	419,3	99,5	97,6
Гол мүрэнэй транспорт	0,29	116	96,7

Зүүн-Сибириин түмэр замай Улаан-Үдын отделени ашаа ябуулха хахад жэлэй түсэб 107,9 процент, тэрэ тоодо шулуун нүүрhэ зөөлгөөр 114,1 процент, модо — 108, минеральна болон барилгын материалнуудые зөөлгөөр 88,6, ороохо зөөлгөөр 104,5 процент дүүргэбэ.

Ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ түсэб 100 процент дүүргэгдээ. 1983 оной түрүүшын хахад жэлтэй сасуулхада, тэрэ 2,4 процентээр дээшэлээ.

Поездын дундуур шэгнүүр дээшэлүүлhэнэй эсэстэ тэрэнние хэрэглэлгэ hайжаруулагдаа. Зарим предприятинууд болон эмхи зургаанууд тогтоогдоhон нормоhоо гадуур hалаа замууд дээрэ вагонуудые хии hаатуулhан, вагонуудта дутуу ашаа ашадаг, түмэр замай станциhаа ашаа саг болзоронь зөөдэггүй байгаа.

«Бурятавтотранс» нэгэдэл ниитын хэрэглэмжын автомобильна транспортаар ашаа зөөхэ түрүүшын хахад жэлэй түсэбые 94,1 процент дүүргэhэн, 1983 оной түрүүшын хахад жэлтэй сасуулхада, ашаа зөөлгые 7,2 процентээр хорооhон байна.

Хүнүүдые зөөлгын түсэб 104 процент дүүргэгдээ, зөөлгын хэмжээн 3,9 процентээр хороогдоо.

Буряадай АССР-эй Хэлхеэ холбооной үйлэдбэриин-техническэ управлени продукциин ниитэ хэмжээнэй хахад жэлэй түсэб 101,6 процент дүүргэhэн, 1983 оной нэгэдэхи хахад жэлтэй сасуулхада, хэлхеэ холбооной продукциин хэмжээн 5,2 процентээр ургаhан байна.

Городой телефонно-хэлхеэ холбооной абонентнүүдэй ургалтын түсэб 2-hоо үлүү дахин, хүдөөгэй телефонно-хэлхеэ холбооной — 136,6 процент, радио-дамжуулгын тонконуудай — 104,6 процент дүүргэгдээ.

Ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ түсэб 101,4 процент дүүргэгдэhэн, 1983 оной түрүүшын хахад жэлтэй сасуулхада, 6,4 процентээр дээшэлhэн байна.

КАПИТАЛЬНА БАРИЛГА

Байгша оной түрүүшын хахад жэлдэ «Бурятэнерго» управлени гүрэнэй мүнгэ зөөрөөр дүн хамта 208,9 километр утатай, тэрэ тоодо хүдөө ажахыда 200,5 километр утатай зайн гал дамжуулха шэнэ лининүүдые барижа, ашаглалгада тушаагаа.

Гусиноозерско ГРЭС-эй хоёрдохи ээлжээнэй, Улаан-Үдэ хотын 2-дохи ТЭЦ-эй, апатитова заводой барилга, «Теплоприбор», локомотив-вагон заhабарилгын заводууд, «Бурятферммаш» нэгэдэл үргэдхэгдэжэ үргэлжэлүүлэгдээ.

Байгал-Амарай түмэр замай барилга түсэбhөө уридшалан ябуулагдана, Буряадай участогта гол түмэр замай барилга болзорhоо урид (июньдэ) түгэсхэгдөө.

Шэнэ барилга хэhэнэй, бии байгаа барилгануудые үргэдхэhэнэй ашаар, 850 толгой эбэртэ бодо малай, 2300 хонидой, 5 мянган шубуудай байрануудые колхоз, совхозууд ашаглалгада оруулhан, 800 кубометр багтаамжатай силосэй болон сенажай барилгануудые хэhэн, 800 гектар талмай дээрэ культур-техническэ хүдэлмэри үнгэргэhэн байна. Мянган гектар газар уhалха, 12,8 мянган гектар бэлшээри уhатай болгохо барилгануудые республикын Мелиорациин ба уhанай ажахын министерство барижа, ашаглалгада тушааhан, 900 гектар газар хатааhан байна.

Агропромышленна комплексын hалбаринуудай хүгжэлтэдэ 63 миллион түхэриг капитальна hомололго хэгдээ гэхэ гү, али энэнь республикын арадай ажахыда хэрэглэгдэhэн капитальна hомололгын 23 процентнь болоно.

Подрядна хүдэлмэриин хэмжээн дээшэлээ. Ажалай бүтээсэ дээшэлүүлhэнэй ашаар ургалта түйлагдаба.

Бригадна ажахын тоосоон саашадаа хүгжөөгдөө. 1983 оной түрүүшын хахад жэлтэй сасуулхада, ажалай бүтээсэ 3 процентээр ургаа.

Гэхэтэй хамта гол фонднуудые ба үйлэдбэриин зарим предприятинуудые ашаглалгада оруулха түсэб дүүргэгдэбэгүй. Барилгын зарим эмхинүүд барилгын товарна продукциин хэмжээгээр ба ажалай бүтээсэ дээшэлүүлгээр даабаринуудаа хүсэд дүүргэбэгүй.

ХҮН ЗОНОЙ АЖАҺУУДАЛЫЕ УЛАМ ҺАЙЖАРУУЛГА БА СОЁЛОЙ ХЭМЖЭЭНҮҮДЫЕ ДЭЭШЭЛҮҮЛГЭ

Нёдондо жэлэй энэ хугасаатай сасуулхада, арадай ажахыда хүдэлдэг **хүдэлмэришэд болон алба хаагшадай тоо** 0,9 процентээр дээшэлбэ. Хүдэлмэришэд болон алба хаагшадай **hарын дунда зэргын салин хүлhэн 216** түхэриг болоо гэхэ гү, али энэнь 1983 оной түрүүшын хахадайхиhаа 1,1 процентээр ехэ болоно.

Гүрэнэй болон кооперативна **худалдаа** наймаанай ниитын эдеэ хоолые оруулалсан, розничнэ эд бараанай эрьесын ниитэ хэмжээн 572,5 миллион түхэриг болоhон, нёдондо жэлэй энэ хугасаатай сасуулхада, 5 процентээр дээшэлhэн байна.

Республика дотор бүхыдөө ниитын эдеэ хоол оруулалсан, розничнэ эд бараанай эрьесын ниитэ хэмжээнэй хахад жэлэй түсэб 99,2 процент дүүргэгдэбэ.

Ниитын эдеэ хоолой предприятинууд өөhэдынгөө үйлэдбэриин 33,8 миллион түхэригэй продукци худалдаба. Энэнь түсэбэй 99,5 процент болоно.

Мяха ба шубуу, мяханай консервэнүүдые, малай тоhо, сыр, пумаажан бүд, хубсаhа хунар ба дотор хубсаhа, нэхэмэл зүйлнүүдые, гутал худалдалга ехэ болоо.

Худалдалгын дээшэлэьшье hаань, эдеэ хоолой болон промышленна эд бараагаар хүн зоной эрилтэ хэрэглэмжэ хүсэдөөр үшөө хангагданагүй.

Дэлгүүрэй фондоор 22,2 миллион түхэригэй соёлой-ажаhуудалай болон ажахын хэрэглэмжын эд бараа республикын промышленна предприятинууд оптово баазануудта ба худалдаа наймаанай эмхинүүдтэ эльгээhэн байна. Энэнь түсэбэй дүүргэлтын 100,2 процент болоно.

Республикын хүн зондо 13,1 миллион түхэригэй **ажаhуудалай туhаламжа** үзүүлэгдээ. Ажаhуудалай туhаламжа үзүүлхэ хэмжээнэй талаар хахад жэлэй түсэб 100,3 процент дүүргэгдэбэ. Хүдөөгэй хүн зондо 4 миллион түхэригэй ажаhуудалай туhаламжа үзүүлэгдэhэн байна.

Ажаhуудалай талаар хангалгын түрүүшын хахад жэлэй түсэбэй дүүргэлтэ иимэ байна гэбэл:

	Түсэб	Дүүргэгдэhэниинь	Түсэбэй дүүргэлтэ проц.	1983 оной түрүүшын хахад жэлтэй сасуулхада проц.
Республика дотор бүхыдөө	13068,5	13113,6	100,3	106
Тэрэ тоодо:				
город газарта	8946,4	9070,6	101	108
хүдөө газарта	4122,1	4043	98	102
Ниитэ хэмжээнhээ:				
Ажаhуудалай хэрэглэмжэ хангалгын министерство—бүхыдөө	10335,0	10416,6	100,6	107
тэрэ тоодо:				
город газарта	6976,5	7074,1	101	109
хүдөө газарта	3378,5	3342,5	99	102

Бусад албан зургаануудай предприятинууд болон эмхи зургаанууд ажаhуудалай хэрэглэмжэ хангалгаар түсэбөө иимээр дүүргэбэ: Гэр байрын-коммунальна ажахын министерство 100 процент, «Нижнеангарсктрансстрой» трест — 132, Улаан-Үдын авиапредприяти — 110, «Забайкаллес» нэгэдэл — 100,2, Хяагтын плавико-шпатова уурхай — 105, «Татарский ключ» гэhэн уурхай — 105, «Электромашина» завод — 120, «Гусиноозерская шахта — 117,. Тимлюйн асбоцементын зүйлнүүдэй завод— 114, «Птицепром» трест — 107, «Бурятплодоовощхоз» нэгэдэл — 106 процент.

Гүрэнэй ба кооперативна предприятинууд, эмхи зургаанууд, колхозууд 82,2 мянган дүрбэлжэн метр талмайтай байрын гэрнүүдые, 784 хүнэй hууритай юрэнхы эрдэмэй hургуули, hургуулида ороодүй хүүгэдэй 520 хүнэй hууритай эмхинүүдые, 420 hурагшадай hураха техническэ мэргэжэлэй hургуулинуудые, 250 оротой больницануудые **ашаглалгада тушааба.**

Гэхэтэй хамта гэр байрын-граждан хэрэглэмжын барилгануудые ашаглалгада оруулха түрүүшын хахад жэлэй түсэб дүүргэгдэбэгүй.

Арадай гэгээрэл, эрдэм, наука ба соёл культура саашадаа хүгжөөгдөө.

Элдэб hургуулинуудта 227 мянга шахуу хүн, эдэнэй дундаhаа юрэнхы эрдэмэй hургуулинуудта 171,2 мянган, техническэ мэргэжэлэй hургуулинуудта 14,4 мянган, тэрэ тоодо техническэ мэргэжэлэй дунда hургуулинуудта — 6,8, тусхай дунда hургуулинуудта ба дээдэ hургуулинуудта 41,1 мянган хүн hураhан байгаа.

13 мянганhаа дээшэ хүбүүд, басагад дунда hургуулитай болоо. Тиихэдээ 5 мянган хүниинь үйлэдбэриhөө hамшангүй hураhан байгаа.

Дээдэ ба тусхай дунда hургуулинуудта 7,9 мянган мэргэжэлтэ, тэрэ тоодо промышленностьда хүдэлхэ 2,0 мянган, барилгада, транспортдо болон хэлхеэ холбоондо хүдэлхэ 0,9 мянган инженер, хүдөө ажахыда хүдэлхэ 1,2 мянган мэргэжэлтэ, 2,2 мянганhаа дээшэ багшанар, соёл гэгээрэлэй болон искусствын хүдэлмэрилэгшэд, 0,6 мянган медицинскэ хүдэлмэрилэгшэд болон гүрэнэй ба кооперативна худалдаа наймаанай хүдэлмэрилэгшэд, арадай ажахыда хүдэлхэ 0,5 шахуу мянган тоо бүридхэлгын хүдэлмэрилэгшэд бэлдэгдэhэн байгаа.

Техническэ мэргэжэлэй hургуулинуудта 2 мянган залуу хүдэлмэришэд, тэрэ тоодо промышленностьда хүдэлхэ 0,6 мянган, барилгада ба транспортдо 0,3 мянган, хүдөө ажахыда 0,9 мянган хүн бэлдэгдэжэ, арадай ажахыда эльгээгдээ.

738 клубай эмхи зургаанууд, 4 театр, филармони, ниитын 600 библиотекэ, 814 кино-түхеэрэлгэ республикын хүн зониие хангана. hургуулида ороодүй хүүгэдэй эмхи зургаануудай тоо олошороо, пансионадуудта, амаралтын байшангуудта, аяншалгын баазануудта хүн зон олоороо амардаг болоо.

Буряадай АССР-эй Статистическэ управлени

ЭРШЭ ЗОРИГЫНЬ ГАЙХАЛТАЙ

ЗОРИГЖОЛ түгэс эдэнэй абари занда атаархамаар...

«Ветеран» гэһэн үгэ тэрэнние зүүгшэ хүнүүдтэ олонхи ушарта таарадаггүй гээшэ ха. Ивалга һууриида болоһон нэгэ уулзалгын һүүлээр тиимэ бодомжотой болооб.

Ветеран зонние хэмнэйшье хадаа хододоо хүндэлдэг гээшэ. Теэд юундэшьеб заримдаа хүлисэл хайра үзүүлһэндэл, дээрэһээ уруугаа хараһан мэдэрэлтэйгээр заримамнай тэдээндэ хандадаг. Харин имагтал тэрэ уулзалгын һүүлээр...

Ивалгын соёлой байшанда тэрэ уулзалгын болоһые тон түрүүн тодорхойлоё. Эмхидхэгшэдынь — Ивалгын территориальна парторганизаци, поссоведэй гүйсэдком.

«Парти— манай үе сагай ухаан бодол, нэрэ хүндэ, һэшхэл» гэһэн уряа. Улаан дэльбэтэй гвоздика сэсэгэй зураг сценын хойморто үлгөөтэй. «Смело, товарищи, в ногу» гэһэн революционно дуунай аялга намдуу аалиханаар зэдэлжэ эхилһэн аад, шангада шангадаһаар бүхы залые эзэлшэнэ. Улаан сэсэгүүдые энгэртээ бариһан залуу хүбүүн, хоёр басагад зоной урда бии боложо:

Жаргалта таанадай
байдалай түлөө
Жадануудай урдаһаа
эрэлхэг добтолһон
Жагсаалша олоной
дурасхаал мүнхэ,—
гэһэн мүрнүүдые уншаба.

— Совет засагые тогтоон мандуулһанай удаа: «Бидэ социализм байгуулхабди!» —гэжэ большевик парти мэдүүлбэ.

Социализмын эхин һуури табилсагшадай нэгэн, 1931 онһоо партиин гэшүүн Даниил Степанович Готолов тулгуур тулаанхай, сценэ дээрэ гараба. Даниил Степанович 1926 ондо Верхнеудинск ерэжэ, шэлэй заводто хүдэлдэг болоо бэлэй. Буряад оронноймнай түрүүшын предприятинуудай нэгэн байһан энэ заводой коллектив соо Даниил Степанович хүмүүжүүлгын ёһотой һургуули гараһан намтартай. Эндэһээ комсомолой хүдэлмэридэ хабаадажа захалаад, областной конференциин делегат болохо эрхэдэ хүртэжэ, ВЛКСМ-эй обкомой гэшүүнээр һунгагдаһан байгаа. 1929—1930 онуудта оборонно-ниитын хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадаа. «Хатуул саг байгаа бэлэй. КВЖД-дэ болоһон үйлэ хэрэгүүдэй үедэ һүниин тэн хахадта жагсаал хэжэ, хитад сагаантанда шанга харюу үгэхөөр бэлэн байһанаа харуулдаг һэмди... Бэшүүр нэгэтэ ошобобди. Бандидуудай нилээд ехэхэн бүлэг тэндэ буһалгаа хэһэн байгаа. Бидэнэр оройдоол 16 байбашье, дайсадые илажа гараабди... Гол түлэб, үзэг бэшэггүй байһан залуушуулай һураха тушаа зорилго партиин табихада, онсо оролдолго гаргажа тэрэниие эрхимээр дүүргээ бэлэйбди. Тэрэ үеын комсомолшууд... Хэды нэтэрүү байгааб даа. ВЛКСМ-эй Сэлэнгын райкомой секретарь байхадам, арбаад гаран километрэй саанаһаа суглаанда ябагаар үбэл, зун гэжэ илгаагүй зүдхэжэ ерэдэг һэн»,— гэжэ тэрэ хөөрөө һэн.

Үшөө нэгэ алдарта хүбүүн заяан. Александр Хомонович Николаев. 1931 ондо Новосибирскын рабфак дүүргэжэ, удаань Буркоопсоюз болон бусад эмхи зургаануудта хүдэлөө. Халхын-Голой байлдаанай үедэ политрук ябажа, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үедэ Москва, Сталинград шадар тулалдаад. Ясско-Кишинёвско байлдаанда оролсоһон аад, тэндэ хүндөөр шархатаһан байгаа. Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай орденоор шагнагданхай.

А. Х. Николаевай һүүлээр уулзалгые хүтэлбэрилэгшэд дайнай ба ажалай ветеранууд И. В. Алексеев, М. И. Эренпрайс, Н. С. Черненко гэгшэдэй нэрэнүүдые дуудажа, химизациин республиканска станциин эхэнэрнүүдэй бүлэг тэдээндэ дуу зорюулба. Дайнай урда тээхэнэ эдэнэр партиин зэргэдэ жагсаһан түүхэтэй ха юм.

Бууралтаһан толгойтой хүн «Священная война» гэжэ дуунай аялга доро яб байса гэшхэлһээр ендэр дээрэ гаража зогсоод, залуу үетэниие халуунаар амаршалба. Тагнуулшан Енин Нимаевич Холбоев алдарта Москваһаа фашистнуудые намналгын үедэ фронт ерэжэ, сүлөөлэгдэһэн Волоколамск шадар харата дайсанай зэрлиг муухай дээрмэдэлгэ, хюдалгын хойшолонгуудые нюдөөрөө хаража, хороо бусалһан юм. Саашадаа Курск, Смоленск, хүрэтэр дайсанай шуһата мүрөөр мүрдэжэ ошоходонь, хаанашье адли байгаа һэн. Эрэлхэг зоригтой тагнуулшан Чехословакиин Брно хото шадар дайшалхы замаа дүүргэһэн намтартай. Эсэгэ ороноо хамгаалалгын, Улаан Одоной орденуудаар, 14 медаляар шагнагданхай юм.

Үгээ түгэсхэхэдөө, ветеран залуушуулда хандан:

— Эб найрамдал,—танай гарта. Сахижа шадаха байһандатнай найданабди. Имагтал шударгыгаар ажаллажа, Эхэ орондоо дуратай байгаа һаатнай, ямаршье дайсан добтолхоёо зүрхэлхэгүй, —гэжэ хэлэбэ.

Партиин ветеранууд Е. Н. Будаева, А. Г. Попова, С. П. Денисенко, А. Н. Стрелков гэгшэдтэ зорюулан, Виктория Ганжурова энэдхэг хатарые уян нугархайгаар гүйсэдхэбэ.

Мүнөө үеын залуушуулда ветерануудай захиха юумэн олон. Арад түмэнэй жаргалта байдалай түлөө бүхы наһаараа эсэшэ сусашагүйгөөр тэмсэһэн эдэ хүнүүд залуу үетэнэй урда шанга эрилтэ табиха эрхэтэй бшуу. Эдир наһандаа ябабашье, сог залиня сагһаа урид хаана гээжэрхёо юм гэхээр зарим залуушуул байдаг ха юм. Юрэдөө, энэ үдэшэ үгэ хэлэһэн, миниишье залуушуултай уулзахаяа ерэһэн хүндэтэ айлшан бүхэнһөө жэшээ абамаар байгаа даа.

Аха үетэнэй зүгһөө үниинэй врач Людмила Николаевна Галина эдиршүүлдэ дамжуулба:

— Манай эхилһэн хэрэгые таанад үргэлжэлүүлхэ гээшэт! Ами наһаяа гамнангүй жаргалта байдал асарһан хүнүүдые бү мартагты. Хоорондоо ходо харилсажа, эбтэй ябаял!

Тиигээд габьяата врач сценын урда захада туласа ерээд, залуушуулай нюдэнүүдые кёрхоор адаглан хаража:

— Охин дундаа ябаһан эдир нүхэдни, эдэбхи үүсхэлтнай алин бэ? —гэжэ сэхэ һураад, үргэлжэлүүлбэ: — Хоолойнгоо һөөлдэнэтэр арсалдагты, тэмсэгты! Танай наһанда залхуу хойрог байжа яашье болохогүйл...

Зүүн-Урда зүгтэ японтонтой тулалдаһан, 1939 онһоо 1945 он болотор сэрэгэй алба хэһэн, һүүлээрнь милициин тушаалтан ябаһан Г. А. Помулев гүн бодолнуудаа иигэжэ элирхэйлбэ:

— Америкын хархис засагаархидай зэрлиг ааша гаргажа байһан үедэ залуушуулшье, бидэнэр— ветерануудшье, һэримжэтэй байха уялгатайбди. Манай үе саг үнгэрөө гэжэ голхорһоной хэрэггүй. Үйлсооршье ябахадаа, бэеэ саб гэтэр шанга бариад ябая. Одоол энэ ёһотой ветеран ябана гэжэ хүнүүд хэлсэг лэ!

— Харин таанад, залуушуул, ямаршье эрхэ байдалда мэгдэн, һагдангүй, урда табиһан зорилгоёо үсэд нэтэрүүгээр бэелүүлхэ талаар ветерануудһаа жэшээ абагты,— гэжэ Григфин Анисимович нэмэжэ захиба.

Тусгаар тэмдэглэхэ зүйл гэхэдэ, наһатай болоһон эдэ хүнүүдэй сусаршагүй, эршэ зоригынь гайхалтай. Хүгшэрһэн зон дуугархадаа, нэгэн гэбэл, олон үгэтэй, үгы гэбэл, тээлмэрдэхэ, тулгардаха ёһотой гэжэ уулзалгын урда тээ хүлеэгээ һэм. Харин үнэн дээрээ эдэмнай бүлта партийна, совет хүдэлмэриин һургуули гараһан, дүлэтэ үгөөрөө арад зоной сэдьхэл бодолые эзэлжэ һураһан, ёһотойл комиссарнууд байшоо. Энэ талаар мүнөөнэй залуушуул тэдээнһээ, жэшээ абажа, олон зоной урда аятайгаар зогсожо, тоб гэмэ удхатайгаар үгэ хэлэжэ һураха ёһотой гэжэ һанагдаа һэн.

Уулзалгын түгэсхэлдэ Ивалгын туршалга-үйлэдбэриин ажахын комсорг Майя Забанова, хониншон Мунко Будаев, 13-дахи СПТУ-гай комсорг Александр Мокров гэгшэд мүнөөдэрэйнгөө ажал хэрэгүүд тухай ветерануудта элидхэбэ.

Ахамад үетэн залуушуул хоёрой хоорондо эбсэшэгүй зүрилдөөн байдаг, тэрэниие Соведүүд заяандаашье дабажа шадахагүй гэхэ мэтээр буржуазна номнолшод худал хуурмаг үгэ тараадаг, ендэрнүүд дээрэһээ амаараа хөөһэ буран үгэ хэлэдэг гэжэ билэ мэдэнэбди. Харин өөһэдынгөө хүсэжэ ябаһан хара хүсэлые үнэн юумэн шэнгеэр бэшэхэдэньшье, хэлэхэдэньшье, манай үзэл суртал тэрээнһээнь хэлбэрхэгүй. Залуугайнгаа охиие зүрхэн соогоо бууруулаагүй ябаһан ахамад үетэн эдир халаандаа гараа һарбайжа, ажабайдалай орёо асуудалые шиидхэхэ хэрэгтэнь туһалдаг байгаа, туһалхашье байна бшуу. Ивалгада болоһон уулзалгын һайханаар үнгэрхэдэ, эдэ мэтын бодолнууд толгой соо мүндэлөө һэн.

Ветеранууд... Тэдэнэй наһан соогоо олоһон дүй дүршэл —манай общественный баялиг. Энэ ехэ алтан баялигтаа гамтайгаар хандажа, үдэр бүриингөө ажал хэрэгтэ ахамад үетэнэй дүй дүршэлые хэрэглэжэ шадаха гээшэ бидэнэй зорилго.

Ветеранууд... Энэ наһан соогоо бэеэ гамнангүй ажаллаһан тэдэнэй үе мүсэшье заримдаа шархирна ёһотой. Теэд зүрхэн соохи залуугайнь охин үноохил зандаа дүлэ бадарһаар. Тэрээхэн дүлэнэйнь гэрэл толые алдангүй дагажа, ажабайдалаа зохёожо һураял, залуу үетэн!

Н. БАДМАРИНЧИНОВ.

СОВЕТ ЭРХЭТЭНДЭ ШАН БАРЮУЛАГДАБА

ПХЕНЬЯН. Совет эрхэтэн, урданай сэрэгшэ-интернационалист Я. Т. Новиченкэдэ Корейн Арадай-Демократическа Республикын Ажалай Геройн диплом, «Балта ба Хадуур» гэһэн Алтан медаль, «Гүрэнэй Тугай» нэгэдэхи шатын орден барюулагдаба. Япон милитаристнуудһаа Корейе сүлөөлхын түлөө байлдаанда аша габьяатай байһанай, 1946 оной мартын 1-дэ хэһэн баатаршалгын түлөө, корей арадта интернациональна туһаламжа үзүүлэлгэдэ хабаадаһанай түлөө тэрэ КНДР-эй энэ үндэр дээдын шагналда хүртөө юм.

1946 оной мартын 1-дэ Пхеньянда олон мянган хүн зоной хабаадалгатай жагсаал боложо байба. Ороной хүтэлбэрилэгшэдэй, совет командованиин түлөөлэгшэдэй байһан трибунын урдуур хүн зон үнгэржэл байба. Гэнтэ колонноһоо хэншьеб трибуна тээшэ граната шэдэжэрхибэ. Трибунын дэргэдэ байһан младша лейтенант Я. Новиченко тэрэниие саб шүүрэжэ абаа һэн. Тойроод хүнүүд байһан дээрэһээ гранатые хажуу тээшэнь шэдэхэ арга байгаагүй. Тиин сэрэгшэ тэрэниие хоёр гартаа бариад лэ, байшоо һэн. Тэрэнэй тэһэрхэдэ, трибуна дээрэ нэгэшье хүн хохидоогүй.

Врачнууд шэн зоригтой сэрэгшын шархануудые эдэгээгээ бэлэй. Гэбэшье тэрэнэй баруун гарые абаржа шадаагүй. 40-өөд шахуу жэл үнгэрөө, харин аха дүү орондо шэн зоригтой сибирягые мартаагүй байһаар.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Я. Новиченко Новосибирска областиин Доволенска районой Травное һууринай һургуулиин һурагшадай дунда.

НООҺО ХАЙШАЛАЛГ

ЭТЮД

Батууха класс соогоо эгээл бишыхан юм, юундэшьеб удаанаар ургадаг байгаа. Тиигээд дэлхэй дээрэ эгээл золгүй хүнби гэжэ өөрыгөө тоолодог һэн. Хаа-яа наншалдахадаашье, ондоо хүбүүдтэ Батууха диилдэшэхэ. Набтархан хадань багшанаршье тэрэниие хайрлажа, түрүүшын партада һуулгадаг лэ. Үнгэрхэдөө, басагадшье дээрэһээнь уруу харан миһэрэлдэхэл!

Харин эжы төөдэй хоёрынь лэ хүбүүе ехэ болоо гэжэ тоолодог, бүдүүн хүнтэй хөөрэлдэһэн шэнгеэр хөөрэлдэдэг юм. Эжынь уурлажа шададаггүй, гэмтэй байгаа һаань, орой дуугархагүй, энеэбхилээд, шэрүүн хара үһыень һабардаадхидаг. Зүгөөр самсаа хахалаа һаань гү, али үмдэеэ энэ-тэрэ толботой болгожорхёо һаань, төөдэйнь гэмэржэ үгэхэ даа. Хаана юу хэһыем төөдэй хаанаһаа мэдэнэ гээшэб гэжэ Батууха һанаандаа ехэл гайхадаг юм. Үсэгэлдэр гараж соогуур гүйжэ ябатараа, хүршынгөө тракторто аһалдажа, үмдэеэ тоһондо зуураа бшуу. Гэртээ ерэхэдэнь, төөдэйнь гэмэрээд, харша дээгүүр үлыжэ, хүршынгөө хорёо руу хараад, Мишэдэ һайн хашхараа:

— Яахаяа энээниие тракторто аһалдуулаабши? Юун гээшэб? Бүдүүн хүбүүн аад, хубсаһа хунараа муухай болгоод ерэхэ гэжэ!..

Һаяхан хүбүүдээр уһанай эрьюулгын ойро шунгаһыень баһал мэдэжэрхёод:

— Иимэл хадаш бүхэли үдэр һуухыеш амбаар соо суургалжархихаб! — гэжэ заналаа һэн.

Хонидой нооһо хайшалалгын эхилхэдэ... Батууха бүри хүүгэдэй саадта ябадаг байхадаа, хонидой нооһо хайшалдаг пунктда ерээ бэлэй. Үбгэн абынгаа хурганһаа шангаар барилдаад ябаа. Гэнтэ нооһо хайшалдаг машинын хажуудань хүнхинэшэхэдэ, гол амияа таһа айгаа һэн. Хүнүүдэй нюурнууд хирэ тооһон болошонхой байгаа.

Мүнөө жэлдэ хониной нооһоной хайшалагдажа эхилхэдэ, Батууха баһал ошобо. Басагад нооһо мэшээглэнэ, энеэлдэнэ, туһалхыень Батуухые ооглоно. Һэ, нооһо мэшээглэхэшни эрэ хүнэй ажал гээшэ гү гэжэ Батууха һанаандаа дураа гутаха юм. Басагадай оoглохые дуулаашаангүй болоод, саашалба: машинын таршаганалдахада шууяатай ха юм! Машинын шууяан соо һамгад шангаар дуугаралсана, һамбаа олоод, архяа залгихаа ябашаһан Мишкые хараана:

— Энэ золигшни бэлээр бусахагүй. Энэ яяр Мишые хэһээхэ байгаа!— гэлсэнэ. Нээрээшье, Мишка, «халуутай» болоод ерээ һаа, нооһотой мэшээгүүд дээрэ хэбтээд лэ, һургаал, номнол хэлээд һалахагүй, хашартай байха даа.

Эрхилэгшэ Петя-даадай ерэхэдээ, хонишодтой, нооһо соортологшодтой үгэ андалдаад, мотоциклаар, һуугаад һөөргөө ябашаха.

— Намда машинка даалгыт, — гэжэ Батууха хэды дахин Петя-даадайда хандаа гээшэб. Теэд тэрэнь гараараа зангаад лэ, урагша абажа үгэхэгүй.

Батууха хойноһоонь ээрэмшээжэ ябаад дахаха:

— Би шада-ха-ааб. Үгыт даа, а-а?

— Шүүд-шүүд ехэ болыш даа. Хамаршни заахан байна, — гэжэ эрхилэгшэ шоглохо.— Хойто жэлдэ гурбаншье машина барюулхаб. Ехэ боложол үзэ...

Тиигээд Батуухын урмаа хухарһан шарайе хараад, нэгэтэ зохидоор иигэжэ хэлэбэ:

— Харана гүбши даа, үлүү машина үгы ха юм...

— Тюу!— гэжэ бүдүүн хүндэл нёлбожорхёод, Батууха найдамжагүйгөөр гараа арбагад гүүлэжэрхибэ.

— Ерэ, эдеэлэ. Эдэнэй хүл доогуур бү шэрүүсэлдэ даа. Үшөө гараа адашаха һэн гүш? —гэжэ эдеэ шанадаг, тарган Гэмаа абгай Батуухые хайрлаба.

— Нээрээ ши нооһо хайшалхаа һанана гээшэ гүш?— гэжэ Батуухатай хамта һурадаг Пүрбэ асууна. Ехэ сагаа Пүрбэ эдеэнэй сарай доро үнгэргэдэг юм. Тиигээд иимэ бүдүүн болошоо ёһотой. Пүрбэ хадаа тэдэнэй классһаа хониной нооһо хайшалалгада абтаһан золтойшуулай нэгэн. Теэд иимэ найдабарида хүртэһэндөө, Пүрбэ ехээр баярланашьегүй хэбэртэй.

— Би шам шэнги иигэжэ ябадаг һэн һайб. Талаантайл хүн гээшэлши даа, теэд тэрээнэ мэдэнэгүйш., Бил һаа гэртээ ошоо[...] жа хэбтээд [...] һэнби,—гээд [...] гаар эбһэл[...] нэгэ юумэ [...] бэртэй, ухаа[...]

— Ши үбш[...] һаа гарашы[...] —Хүдэлжэ [...] гэжэ мэдүү[...]

— Юу-үү[...] Пүрбэ залх[...] һээнь уруу [...] шье, болохо[...] хаш. Үбшэл[...] лоно ааб д[...] Батууха түү[...] гэбэ:

— Доторо[...] гыш. Юуб [...] Өөрынгөө о[...] ниие олооб [...] һаань...

— Шамай[...] орондо-о? [...] һориилгон [...] һондоо, Бату[...] бусалшаба:

— Тарган [...] даа. Залхуу [...]

Эндэ заа[...] болохо бай[...] үедэ хууша[...] тоциклай [...] Пүрбэ түргэ[...] на байһан [...] ба. Тиихэдээ [...] гаяа Батууха[...] деэ һэн.

Эрхилэгшэ [...] ерэжэ, эзэм [...] бяад, иигэж[...] даа:

— Бата, и[...] байна. Миш[...] хайшалха бо[...] еш аргамжа[...] лоо. Үглөөд[...] ши?

Бата тээлм[...] алдаба. Ани[...] хисогоогоод, [...] шаганаан р[...] урдаһаань [...]

— Мэшээг[...] һон юумэнд[...] ба гээшэбши[...] хобо.

— Хүдэлх[...] машуулые а[...] ха хэрэгтэй, [...] Батууха хүх[...] саба.

— Хэниие?- [...] гожо ядаба.

— Шамай[...] ройшни үбш[...] гээд, Батууха[...] хэтэйгээр [...]

МОНГОЛ ҺАИХАН ОРОНДО

СЭВСҮҮЛ НЮТАГАЙ УЛАРИЛ

Хүнхэ тэнгэриин орон гэгдэһэн Монголой Дорнод (Зүүн) нютагай талын уужамые һаял би мэдэжэ абаа гээшэ хаб. Хабартаа харахада, аласта зэрэлгээн нэгэ үедэ миралзажа, нүгөө үедэнь замхаржа байхал. Нажартаа, намартаа, үбэлдөө— хэдынэйш үедэ ондо ондоогоор харагдадаг дайда.

Сэвсүүлэй ута хүндыдэ хонин һүрэг хургаха. Малшан хүнэй шэн зориг ехэ даа. Хаража байһан хони малаа тобирнууд байлгахын тула талын бэлшээри, уһан, нуга, хүндын нарин үбһые, хужарые зохидоор ашаглан, хүдэлмэриеэ эрхилхэ болонош. Гадна мүнөөнэй малшад эрдэм ухаанай туйлалтые шадамараар хэрэглэн, хонидоо үсхэнэ гээшэ.

Сэвсүүл нютагта энэ жэлэй байгаали «Үлзы» нэгэдэлэй малшадта таатай зохид арга нүхэсэл олгоно.

«Үлзы» нэгэдэлэйхид буряад уран зохёолые һонирхон уншажа эхилээ. Х. Намсараевай бэшэһэн номуудһаа гадна, буряад олон зохёолшодой бүтээлнүүд дэлгэрһэн байна. Илангаяа Ж. Тумуновай «Дамдинай Сүхэ-Баатар» гэһэн поэмэдэ эндэхид дуратай юм.

Энэ нютагта олохон айл «Буряад үнэн» газетые захижа уншадаг байна. Аха дүү буряад арадай соёлой хүгжэлтэ, ажахынь амжалта, туйлалта тушаа Монголой Дорнод нютагаархид энэ газетын хуудаһанһаа һонирхон мэдэжэ абадаг юм.

Тиигэжэ хоёр ороной хоорондохи хани найрамдалые бэхижүүлэн хүгжөөхэ хэрэгтэ «Буряад үнэн» өөрынгөө һайхан хубитаяа оруулжа байна гэжэ баясан дуулгаха хүсэлтэйб.

А. ДАШДЭНДЭВ.

БАРИМТАТА ФИЛЬМ БУУЛГАГДАБА

Түбэй телевидениин «Киногоор аяншалагшадай клуб» гэһэн дамжуулга бэлдэдэг кинооператорнууд эдэ үдэрнүүдтэ Сэлэнгын районоор ябажа, баримтата фильм буулгаба. Галуута-Нуурай тосхондо оршодог Хамбын дасан гэхэ мэтэнүүдые, промышленна предприятинуудые болон хүдөөгэй ажалшадые буулгаһан байна. Фильмнь Сэлэнгын районой түүхэтэ, дурасхаалта газарнуудтай танилсуулхаһаа гадна, мүнөөнэй үеын ажабайдал тухай хөөрэхэ ёһотой.

Н. НАМСАРАЕВ,
манай корр.

ҮРГЭЛЖЭ АНХАРЖА ЯБАЯЛ

Түмэн Ленхобоев Улаан-Үдын хореографическа училищида һуража байба. Стипендишье абадаггүй һэн. Хамтын байрада байдаг аад, архи уугаад, гаргагдаба. Иимэ байдалда ороһон, хуулиин наһа үшөө гүйсөөдүй хүдөөгэй хүбүүхэн ниислэл хотын шууяатай, хүлгөөтэй гудамжада гэнтэ «мэдэрэл ороходол» гэбэ. «Яалтайб? Аба, эжыдээ дуулгажа болохогүй — харааха, аймшагтай. Арба наһатайһаа эхилжэ, һүүлшын курса хүрэтэр һуража ябаһан училищияа хаяхань харамтай. Тиигэбэшье ажаһууха, амидарха хэрэгтэй. Теэд хайшан гээд?...» Иимэ бодолдо абтанхай Түмэн трамвайн буудал дээрэ һүни орой гансаараа һуужа байба. Хармаандань хан гэхэ хадааһаншьегүй. Садатараа эдеэлхэ дураниинь хүрэнэ. Мэдэн гэхэдээ, арай гансаараашье бэшэ байба. Хажуудахи һандали дээрэнь хэншьеб бүхөөр «амаржа» хэбтэбэ. Ошоод мүрһөөнь татахадань, шал мяхан һогтуу хүн юунэйшье боложо байһые. мэдэхээр бэшэ хэбэртэй. «Байзалши, хэншье харанагүй ха юм. Солхообшье үлэһэн байгаагүй юм аа гү? — гэжэ һанахынгаашье тэндэ, Түмэн тэрэ хүнэй хармаанда оробо, гарһаань часыньшье абажа зүүжэрхибэ.

Иигэжэ Түмэн Ленхобоевой ажабайдалда түрүүшын буруу алхам хэгдэжэ, урагшатайгаар үнгэрһэн «олзобориилгонь» шаналалтайгаар дабтагдажа эхилээ һэн. Энэ ушар 1983 оной сентябрь һарада болоһон юм.

1984 оной январиин 31-нэй һүни Эдуард Мусаевтай ээлжээтэ хамтын «агнуури» хэбэ.

Тэдэнэрэй хамтын зэмэтэ ябадал баһал мэдэгдэнгүй «үнгэрбэ». Тиихэлээрнь урмашаһан хоёр уланхатажа оробо. Автовокзалай хажууда һогтуухан ябаһан танигдаагүй хүнэй урбуулга дэгэл, ондатра малгай абтаба. Үшөө нэгэ хүнһөө арһан дэгэлыень һугалба, хоёр алтан бэһэлигыень ходолбо, элеватор шадар нэгэ эрые нюсэгэн болгобо, «Саяны» кафегэй хажууда ябаһан эрхэтэнэй сумкые Түмэн буляаба...

Иигэжэ тэдэнэр үнгэрһэн жэлэй намарһаа байгша оной гаратар арба гаран һогтуу эрэшүүлэй хубсаһа хунарыень, эд шэмэглэлыень буляажа, абаһан, хулгай хэһэн болоно. Эдэмнай дүн хамта 10 гаран зэмэтэ ябадал мүн. Энэ хара хэрэгтээ Ленхобоев Мусаев хоёр бусад нүхэдөө хабаадуулжа үрдеэ. Тиин тэдэнэртэй зэргэ Зориктуев Гомбо, Шопов Сергей гэгшэд арадай сүүдэй урда зогсожо, хэһэн зэмээ амсаха баатай болоо.

Теэд эдир залуу наһанайнгаа охин соо жаргалаа багтаажа ядаһан эдэ хүбүүд, ерээдүйн мэргэжэлтэд, ямар ушарһаа, юун дээрэһээ хэдэн жэлээр эрхэеэ хаһуулха, «хашаа соо» хаагдаха болобо гээшэб? Эдэнэр бултадаа гэртэхинтэй хүбүүд. Түмэн Ленхобоев Эдуард Мусаев хоёр түрэлхиин бэлигтэй дээрэһээ хореографическа училищида һуража байгаа. Жэшээлхэдэ, бүхы юумэндэ эхи табиһан Түмэн Ленхобоев тухай хэдэн үгэ хэлэмээр ха.

Тэрэ Оронго нютагта түрөө. Эсэгэнь Сергей Доржиевич Ленхобоев 1938 оной, жолоошоноор хүдэлдэг, эхэнь Роза Сыхеновна Бадмаева— ветеринар.

Тэрэнэй һуража байһан училищинь Түмэндэ иимэ зууршалга үгэнэ: «1966 ондо түрэһэн, БЛКСМ-эй гэшүүн, һурахадаа, илангаяа ород хэлэндэ, түлюур. Барилдаха дуратай.

Хүбүүнэйнгээ һуралсалаар түрэлхидынь балайшье һонирходоггүй. Дуудахадамнайл ганса нэгэ училищида ерэдэг аад, һүүлэй үедэ ерэхээшье арсаа һэн. Хүбүүнэйнгээ журамда ямаршье нүлөө үзүүлхээ болиһон. Гэр бүлынь байдалые тааруу һайн гэхын аргагүй».

Эрхээ 4 жэлээр хаһуулһан Эдуард Мусаев тухай иигэжэ уншанабди: «Нэгэ янза һайнаар һурадаггүй. Залхуу. Тиигэбэшье түрэлхиин бэлигтэй һэн хойноо ерээдүйдэ бараг мэргэжэлтэ болохоор хүлеэгдэдэг һэн. Айхабтар хүгжэмшэ. «Максимка» гэжэ балетдэ Максимкын роль эрхимээр гүйсэдхөө гэжэ сэгнэгдэнхэй.

Зүгөөр журам муутай. Багшанар болон хүмүүжүүлэгшэдтэ заримдаа шэрүүнээр хандахаяа һанадаг».

Мүнөө зэмэтэ нюурнуудай зариманай сүүд дээрэ хэлээшые шагная: Зориктуев Гомбо Валерьевич, 1966 оной, токарь:

— Хулгайда би юрэ ябажа ябаһаар хабаадааб. Хүбүүд хамта ябаал һэмди. Соведүүдэй талмайе хүндэлэн, һогтуу эрэ хүн гаража ябаа. Борсоевой нэрэмжэтэ гудамжаар хойшоо гараа. Шопов, Ленхобоев, Мусаев гурбамнай хойноһоонь ошоо һэн. Аюшеев бидэ хоёр нүхэдөө хүсэбэбди. Шоповой тэрэ хүниие хойноһоонь шаажархихада, тэрэмнай унашаба. Унахалаарнь Шопов Ленхобоев хоёр 60 түхэригыень, алтан бэһэлигыень, часынь абаа...

Түмэн Ленхобоевой хөөрөөнһөө:

— Хэшээлэйнгээ һүүлээр Эдик Мусаевтай архи уугаабди. Үшөө ууха дурамнай хүрөө. Мүнгэнэйнгөө дутаха байхада, «Саяны» кафегэй хажууда ябаһан эхэнэрэй сумка буляагаад, хойшоо гүйшөөб..

Иигэжэ эдэ эрхэтэд, хореографическа училищиин һурагшад, нэгэ бүлэг боложо, хулгай хэһэн, хүнүүдые сохиһон, гэмтээһэн байна. Эдэнэр бултадаа үгэеэ нэгэдээд, зорюута һүни орой үйлсэдэ гаража, һогтуушуулые харааашалдаг, агнадаг һэн.

Олоһон «олзоёо» тэдэнэр дурсагдаһан училищиин хамтын байрын нэгэ таһалга соо хадагалдаг байгаа. Теэд тэндэ хиналтын үгы дээрэһээ эдэ бүгэдыень хэншье обёоржо харадаггүй, анхаралаа хандуулдаггүй һэн. Энэ нэгэдэхеэр. Хоёрдохёор, тэдэнэр, хулгайшад гэжэ сэхэ нэрлэе, хулууһан һайн шанартай хубсаһаяа (тэдэнэр хубсаһанай һайниие хаража добтолдог зантай) үнэгүй сэнгээр, үнгэржэ ерэхэдээ, училищи соогоошье худалдаһан байна.

Эдэ баримта юу гэршэлнэб гэхэдэ, хореографическа училищида һурагшадай гансал мэргэжэлэй талаар бэлэдхэлдэ анхарал хандуулагдана хаш. Һурагшадые журам заршамай болон хуулиин талаар хүмүүжүүлгэ харааһаа алдагданхай байгаа. Һурагшадай хэшээлһээ гадуур сагаа хайшан гэжэ үнгэргэдэгые багшанар болон хүмүүжүүлэгшэдэй ёһо тэдысэ шалгадагынь элирээ. Мэргэжэлээрээ, жэшээлхэдэ, онсо шалгаржа ябаһан Мусаевта бүхы юумэн — хэшээлһээ таһаралга, хэрзэгы шэрүүн абари зангынь — юундэшьеб хүлисэгдэдэг байһан. Хүмүүжүүлхы зорилготойгоор хараалагдаһан хэмжээ ябуулгануудай ехэнхи ушарта дүүргэгдэдэггүй байһаниинь тодороо.

Училищиин захиргаанай, багшанарай коллективэй зүгһөө хиналтын һулаһаа, хүмүүжүүлхы, хүдэлмэриин, һурагшадай журамай болон юрэнхы болбосоролойнь мууһаа уламжалан, дурсагдагша хүбүүд аюулта харгыда гараа гэжэ Улаан-Үдын Советскэ районой арадай сүүдэй шиидхэбэри соо сэхэ хэлэгдэнхэй.

Энэ тон зүб. Энэ талаар харюусалгата нюурнууд зэмээ мүн [...] жэ тэмдэглэ[...] хидэй, мэргэ[...] ла Улаан-Үд[...] бүүд, баса[...] һоо һанала[...] гайхалтай ба[...] Ленхобоевто [...] хандахаар, [...] түгэлдэр Эд[...] Түмэн Лен[...] орожо, бүр[...] һаниинь хара[...] гэжэ эдэ х[...] заяае хуулиин [...] һэн арадай [...] гилова хэлэж[...]

Хотын хүл[...] май элдэб [...] жа, бүдэржэ[...] лохо. Тэдэнэ[...] наха, һурад[...] зартайнь хо[...] байха шухал[...] саг соонь ү[...] тэдэндэ туһ[...] жэ.

В. [...]

Редактор **И. Р[...]**

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС: 670000

г. УЛАН-УДЭ ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор—2-50 96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора—2-62-62, отв. секретарь—2-50-52, секретариат—2-66 76, отделы: партийной жизни—2-34-05, пропаганды—2-56 23, промышленности и строительства—2-61-35, сельского хозяйства—2-64-36, 2 63 86, советского строительства и быта—2-69-58, культуры и школ—2-60-21, 2-57-63, информации—2-60-91, переводов—2-54 93, писем и селькоров—2-67-81, корректорская—2-33-61, выпускающие—2-35-95, отдел объявлений—2-65-54.

Республиканская типография Госу[дар]ственного комитета Бурятской АССР [по] делам издательств, полиграфии и к[ниж]ной торговли г. Улан-Удэ, ул. Ленина[...] Н-01508. Заказ № 179. Индекс 0[...]